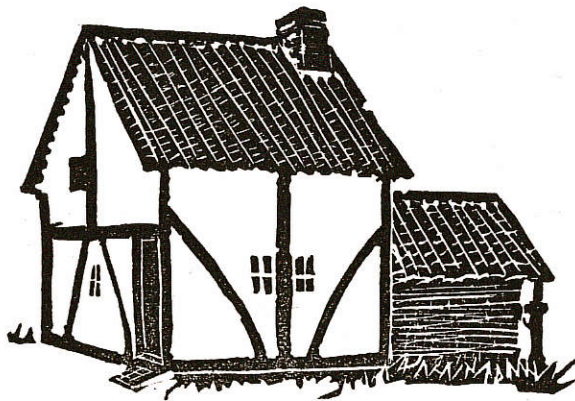


Ons Heem



JG. XVIII, 5 * OOGSTMAAND 1964

VERSCHIJNT TWEEMAANDELIJKS

LEES IN DIT NUMMER :

Uit de tijd der pestilentie
Trudo J. Gerits o.p.
 Kentekens van verenigingen *R. Morren.*
 Sprokkelingen.
 Van Heem tot Heem.

Tijdschriftenschouw.

Onze Stam :

Een vis heeft de eer.
 Familiekundige Vraagbaak.

VAN EN VOOR ONZE LEDEN.

Museum van Roeselaarse honderdjarigen door dr. jr. MICHIËL DE BRUYNE. Verscheen ter gelegenheid van de honderdste verjaardag en het jubelfeest te Roeselare op 29 september 1963 van meetje Pharaïlde Debeaussaert. De studie bevat 80 bladzijden en is met 14 illustraties opgeluisterd. Zij is in zeer beperkte oplage op glanspapier gedrukt. Zolang zij voorradig is wordt zij toegestuurd tegen storting of overschrijving van F 100 op PCR. 405104 van Michiel De Bruyne, Hugo Verriestlaan, 31, Rumbekke. (A. L.). — *Een Monument voor de Oostvlaamse molens*. Te elfder ure, toen ons bijzondere molennummer al in druk was, bereikte ons nog een zeer belangrijk molennieuws : de inventaris van de Oostvlaamse molens, broksgewijze reeds verschenen in het *Kultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen*, is thans in een bijzondere doch beperkte oplage, samen drie statige banden omvattend, verkrijgbaar op het sekretariaat van het jaarboek, Bisdomeplein 3, Gent (telef. 09-258602), tegen de prijs van F 450 voor de drie delen samen. Het betreft hier de bekroning van de molententoonstelling te Gent, oktober 1960 gehouden, waarover wij in *Ons Heem* jrg. XV, nr. 3, blzn. 90-91, met zoveel geestdrift hebben geschreven. Het was de beste tentoonstelling van die aard te onzent ooit gehouden en deze monumentale publicatie nu zet de kroon op dat werk : ze is een uitgave die niet alleen de andere provincies maar ook het buitenland mag benijden. Zelfs *het molenland* Nederland bezit zulke uitgave niet. Daarom : de grootste lof voor die uitgave, en gepaste spoed voor onze molenvrienden opdat zij tijdig hun exemplaar van de beperkte voorraad vastleggen ! (Dr. J. W.). — Aanvulling en verbetering van de aanbieding boek MAES, *Vijf eeuwen strafrecht*. Prijsopgave dient veranderd,

in deze zin : *Onze leden kunnen het werk bekomen tegen de uitzonderingsprijs van F 175 genaaid en F 225 gebonden.* (W.) — Wegens technische moeilijkheden kon het *Album Archivaris Jos. De Smet* niet vroeger verschijnen dan 1 juni 1964. Wie vóór die datum inschreef en het nr. van zijn lidmaatschapskaart van het *Landelijk Verbond* aangaf zal nog genieten van een gunstprijs van F 450. Te storten op P.C.R. 438866 van Hervé Stalpaert, Assebroek. — *Verbondslied*. Het al te vroeg verscheiden van degene die door velen als de grootste der hedendaagse Vlaamse toondichters wordt geacht, Meester GASTON FEREMANS, laten wij niet voorbijgaan zonder zeer dankbaar te gedenken, dat hij ons een roerend en wijdingsvol *Verbondslied* heeft geschonken. Hij zelf heeft ons bevestigd, dat hij het tot zijn *zeer goede liederen* rekende. Het schrijven was hem niet moeilijk geweest, omdat onderwerp en tekst hem waren meegevallen. Mogen wij dan onze wens herhalen, dat al onze leden dit lied zouden moeten bezitten, moreel en in feite ? Er zijn nog exemplaren te bekomen, naar het oorspronkelijk handschrift van de Meester gedrukt, tegen de prijs van F 10 per exemplaar : tegen F 15 zo ook de vierstemmige keerzang wordt gewenst. Te bestellen bij het sekretariaat, Herkenrodeplein, 1, Bokrijk-Genk. (W.). — PAUL GALLANT, *Toponomie van Wervik* wordt gedrukt op de persen van de Drukkerij Robaeyts te Wervik. Het werk verschijnt enkel in luxe-editie: gebonden in buckramleder- en perkamentband, voorzien van goudstempel. Royaal formaat, 27 x 19 cm. Ongeveer 200 blzn. tekstdruk op echt houtvrij Fins editiepapier. Ieder boek is genummerd en voorzien van de handtekening van de schrijver. *De oplage is beperkt op 200 eks.* en bevat verder nog twee uitzonderlijke reproducties, nl. het stadsplan van Jac. Roelofs Van Deventer

Uit de tijd der pestilentie

(XVIe.-XVIIe. eeuw)

De XVIIe. eeuw staat, in Vlaanderen en in de Kempen, bekend als een periode van epidemiën. Vooral de pest heeft in sommige jaren van die eeuw talrijke slachtoffers opgeëist. Ook tijdens de tweede helft van de XVIe. eeuw heerste de pestilentie in sommige dorpen en families, die wegens de zwakke behoedmiddelen, heelwat sterfgevallen telde. De *haestighe sieckte* of *zwarte dood*, zo werd de pestepidemie genoemd, werd zeer gevreesd. In de grote steden, zoals te Antwer-

gisters en de pastoorslijsten. Wie de *Catalogus fratrum Averbodiensium*, de officiële ledenlijst van de Witherenabdij te Averbode doorloopt, zal voor de XVIe.-XVIIe. eeuw minstens 17 religieuzen, meestal pastoor in Kempische dorpen, aantreffen die bij pestbesmetting bezweken. De namen van de slachtoffers, ontleend aan voornoemde matrikel van Averbode (Archief van de Abdij, Sektie I, reg. 105) hebben we hier opgetekend.

In 1579 stierven drie Witheren van Aver-



Afb. 146. — De pesthuizen te Sint-Andries.

Ons verbond deed vóór zeven jaar vergeefse pogingen om dit te redden.

pen, werden pestordonnanties uitgevaardigd en pestmeesters aangesteld. De verordeningen van de Antwerpse stadsmagistraat werden gepubliceerd door A. Van Schevensteen, *Documents pour servir à l'étude des maladies pestilentiennes dans le marquisat d'Anvers jusqu'à la chute de l'ancien régime*, 2 delen, Brussel, 1931-1932. Over de pestilentie in onze streken handelen o.a. R. Van Lennep, *A propos de la « Peste » en Belgique aux XVIe et XVIIe siècles*, in *Liber memorialis (du) 1er congrès de l'histoire de l'art de guérir (Anvers 7-12 août 1920)*, Antwerpen, 1921, blzn. 251-258 en H. Van Werveke, *De Zwarte Dood in de Zuidelijke Nederlanden*, Brussel, 1950. De authentieke bronnen voor de pestgeschiedenis zijn echter de parochiale sterfre-

bode *ex calida febre* (heete sieckte) of *ex peste*. Dit waren Arnold de Breen, afkomstig van Tongeren, die te Oostham overleed op 14 april (reg. 105, fol. 123 v^o), Benedictus-Jan Rombouts, kapelaan te Kwaadmechelen, die op 9 juli stierf (fol. 136 r^o) en Kornelis Hemmelers, pastoor te Wezemaal, die bezweek op 19 oogst (reg. 105, fol. 122 r^o). Mattheus Thys, geboren te Eersel en pastoor te Venlo, stierf er op 23 oogst 1587 *ex peste* (reg. 105, fol. 127 v^o). Te Veerle overleed bij pestbesmetting Sebastiaan van Kriekinghe, uit Rotseelaar, op 31 oogst 1630. Hij werd er achter het koor begraven (reg. 105, fol. 140 v^o). Petrus Boels, pastoor te Opitter, overleed eveneens *ex peste* na 1614 (reg. 105, fol. 144 v^o). Door dezelfde ziekte besmet stierf te Leuven bij de

Grauwzusters pastoor Jan Hermans van Wezemaal op 27 juni 1607. In de kerk van Sint-Kwinten te Leuven werd hij begraven (reg. 105, fol. 143 r^o). Leonard van Cuyck, neef van Hendrik van Cuyck, bisschop van Roermond († 1609), overleed als pastoor te Messelbroek *peste correptus* (getroffen door de pest) op 27 juni 1636 (reg. 105, fol. 157 r^o). Pastoor Augustinus-Jan Pijnappel, afkomstig van Helmond, werd door de gevaarlijke ziekte besmet, terwijl hij de H. Sakramenten toediende aan zijn zieke parochianen (*dum sedulo ministrat necessaria suis subditis peste infectis*). Hij bezweek in zijn parochie Tessenderlo op 19 oogst 1654 (reg. 105, fol. 164 r^o). De pest eiste het leven van twee pastoors te Brustem : Jakob Rosmeer uit Maastricht († 23 oktober 1631) en Pieter Walt uit Rummen († 12 september 1656). Het pastorele ambt bracht blijkbaar heelwat besmettingsgevaar mede (reg. 105, fol. 167 r^o en 166 v^o). Ook de pastoor van Wezemaal, Siardus-Jan Heddinga, van friese afkomst, overleed tengevolge van de pestilentie (*ex peste ut presumitur*), op 14 september 1668 (reg. 105, fol. 181 v^o). Op 13 maart 1669 noteerde de provisor van Averbode de uitgave van 28 gulden, ten voordele van de Cellebroeders van Aarschot, voor hun bewezen dienst tijdens de pestilentie te Wezemaal (reg. 256, fol. 114 r^o). Te Zutendaal stierf op 20 juli 1672 Godfried-Hendrik Herthals, pastoor, *ex calida febre* (reg. 105, fol. 180 v^o). Aan dezelfde kwaal bezweek vijf jaren later (22 september 1677) de pastoor van Rotseelaar, Augustinus-Theodorus van Ysendyck (reg. 105, fol. 189 v^o). Alexander Van Leemput, prior van Averbode, overleed *ex febre calida* op 30 juli 1664 (reg. 105, fol. 183 v^o). Bij het overlijden van Konrad van Eyntbroeck, afkomstig van Rijkel, op 27 augustus 1650 te Leuven, dacht men dat hij een slachtoffer was van de pestbesmetting (*obyt ex peste ut putatur*) (reg. 105, fol. 169 r^o). Adriaan Wellens van Tessenderlo, de eerste kloosterling van Averbode, die te Rome aan de Gregoriaanse Universiteit studeerde, werd tijdens een voetreis naar Leuven, waar hij een geneesheer zou konsulteren, door de *calida fe-*

bris overvallen. Hij overleed op 5 oktober 1652 (reg. 105, fol. 169 v^o). Deze Witheren vielen als slachtoffers van hun herderlijk ambt.

Uit die periode (XVIIe. eeuw) dateert een gebed *Tot de alderheijlighste maghet Maria tegen de peste*. We vonden het in een handschrift in het archief te Averbode (sektie IV, hs. 255, fol. 105 v^o-106 v^o). Het prijkt er tussen een verzameling van mooie Vlaamse gebeden, in een gebedenboek, dat geïllustreerd is met 17 burijngravuren van Jan vande Sande (Antwerpen, 1600-1664/65) :

's Hemels sterre hoogh verheven
die den heer gevoestert heeft,
heeft de pest des doodts verdreven,
die ons Adams sonden geeft.
Dese sterr' will' haer geweerden
wegh te nemen uijt de locht,
pest, doodt, en wat opder eerden
ons boos leven quetsen moght.
Goedertieren sterre der zee,
wilt ons teghen pest bijstaen,
en verlossen uijt dees wee :
u gebedt sal Godt ontfaen ;
als gij u tot bidden keert :
want hij u (sijn moeder) eert.
Bevrijt ons heer van dese pest,
u moeder geeft voor ons request.

V. Bidt voor ons heijlighe moeder Godts,
R. Opdat wij weerdigh worden der beloften
Christi.

Ghebedt.

Godt der bermhertigheijt, Godt der goedertierenheijt, Godt der quijtscheldinghe, die u ontfermt hebt over den overlast uws volcks, ende hebt geseijt tot den straffenden enghel : hout u hant op : wilt ons om de liefde vande glorieuse sterre, wiens weerdighe borsten gij teghen het fenijn onser misdaden soo minnelijck gesoghen hebt, verleenen de hulpe uwer genaden ; opdat wij van alle peste ende onversinighe doodt vrijelijck verlost, ende van allen opvalder verderffnisse bermhertighlijck behoet mogen worden, door u Jesu Christe, koningh der glorie, die leeft ende regneert in eeuwigheden der eeuwigheden. Amen.

Averbode. Trudo J. Gerits, o.praem.

Kentekens van verenigingen

Het verspreiden van het enig schone Verbondsteken, ontworpen door Dr. J. Weyns en gemaakt door een bekwaam edelsmid, bracht ons op het idee een bijdrage te wijden aan de verschijning en evolutie van kentekens of *speldekens* van verenigingen. Wij konden niet achterhalen of er over dit onderwerp literatuur bestaat en moesten ons dus beperken tot wat wij in eigen omgeving, het Tiense, konden ervaren en achterhalen. In onze verzameling van ongeveer tweehonderd *speldekens* uit Vlaanderen en Wallonië hebben we een veertigtal kentekens uit eigen stad.

Kentekens worden gemaakt door gekende medailleurs en het verzamelen ervan is betrekkelijk duur. In de periode 1930-40 was de prijs per stuk ongeveer F 7 en in de naoorlogsche periode is deze prijs ongeveer F 50 bij aanmaak van minstens 55 stuk.

Voor het maken van metalen kentekens moeten er eerst een stalen matrijs en patrijs gegraveerd worden die, op de dikte van een koperen plaatje na, in elkaar passen. In een zware pers wordt dit plaatje tussen pa- en matrijs geperst zodanig dat de tekst, tekening en rand in reliëf komen op het oppervlak. In de aldus bekomen *kommen* wordt, nadat het kenteken gezuiverd, verzilverd of verguld werd, gekleurd glazuur aangebracht. Het geheel wordt in een oven gebakken om het glazuur te verharden. Op de achterzijde wordt een knoop of speld gesoldeerd om het kenteken op jas of kleeft te kunnen dragen.

De mens houdt er over het algemeen aan versierselen te dragen, inzonderheid als ze hem onderscheiden van de andere gewone stervelingen. Bedenk hoe graag men, enkele uitzonderingen niet te na gesproken, lintjes draagt van bekomen eretekens.

Honderd jaar terug was het dragen van eretekens een voorrecht voor de hogere burgerij, militairen of oud-militairen die gediend hadden onder Napoleon, tijdens de Septem-

berdagen van 1830, in het Belgisch Vrijkorps in Mexico (1862) en later nog bij de Pauselijke Zouaven. Na de industriële omwenteling, omstreeks 1845, werden ook de industrie-arbeiders bedacht met eretekens voor 25, 35 of 50 jaren dienst (Koninklijk Besluit van 1847).

Al de hierboven aangehaalde vereremerkten hielden eraan zich te verenigen in groeperingen zoals wij die nu ook nog kennen. Maar daar ze niet iedere dag met hun ereteken konden rondwandelen, werd een herkenningsteken ontworpen bestaand uit een lintje of knoop overtrokken met de kleuren van hun decoratie of deze van hun vaandel en daarover soms de geborduurde naamletters van hun kring.

In het vierde kwartaal van de 19e. eeuw was de afstand tussen burgerij en industrie-arbeider nog geweldig groot. Zelfstandig werkende mensen als smeden, schoenmakers, loodgieters, leerlooiers, handelaars, enz. hielden zich op afstand van de fabriekwerkers die als minderwaardig beschouwd werden. Deze laatsten werden dan ook niet in de burgerijverenigingen opgenomen. De industrie-arbeiders verenigden zich dan maar zelf in allerhande groeperingen, hetzij politieke, amusements- of ontvoogdingskringen.

In de periode tussen 1860 en 1900 ontstaan te Tienen meerdere volksverenigingen die het *Struifspel* (1) beoefenen. Het reglement was afgekeken van de schuttersgilden, waartoe de arbeiders ook geen toegang kregen.

Ook toneelverenigingen ontstaan in die periode, meestal opgericht door vooruitstrevende onderwijzers die de massa willen verheffen. Zo in 1884 de *Lodewijkskring*, gesticht door Lodewijk Uten, vereniging die enkele jaren later de naam aanneemt *De Heidebloem* met als leuze *Groeien en Bloeien*, waaronder ze

(1) Over het struifspel zie *Eigen Schoon en De Brabander*, jrg. 34, 1951, blzn. 42-45.

heden nog steeds haar werkzaamheden voortzet. In 1886 ontstond uit een wijkvereniging de toneelvereniging *Vermaak na Arbeid*, in 1956 van het toneel verdwenen.

De leden van de volksverenigingen wilden zich op dezelfde hoogte stellen als de oude burgerijkringen en droegen dus ook een kenteken om aan te tonen tot welke groepering ze behoorden. Het liet hen ook toe de tegenstanders te herkennen bij wedstrijden op het struifspel waaraan soms twintig tot dertig kringen deelnamen of bij uitsteedse wedstrijden tussen Tienen en Leuven. Bij de volksverenigingen ontstaat dan de gewoonte een knoop te dragen overtrokken met de Tiense kleuren *Blauw-Wit* en hierop de initiale letters van hun kring.

Omstreeks 1900 beginnen politieke groeperingen een kenteken te dragen. Het zijn steeds stoffen knopen, in de kleur van de partij. Bij grote manifestaties dragen de mandatarissen of bestuursleden naar gelang hun rang, buiten de knoop, een zilveren ofwel één of twee gouden eikels of kwispels (*floches*). De socialisten dragen zonder onderscheid slechts de rode knoop. Het oudste metalen kenteken met émail ingelegd, mij bekend voor Tienen, is dit van de vereniging *Help U zelf* verstrekt aan de leden omstreeks 1907.

Gedurende de oorlog 1914-18 lag het verenigingsleven stil. Van 1920 af zijn alle verenigingen georganiseerd en in de daaropvolgende jaren ontstaan dan vele door ons allen gekende bondskentekens van de verenigingen die zich op nationaal vlak bewegen V.O.S., V.T.B. (afb. 147), N.S.B., K.A.J., enz.

Voor de flaminganten zijn de kentekens legio : een gouden schild met klimmende zwarte leeuw voor de frontpartij, hetzelfde schildje maar aangevuld met rood kruis, opgeheven tussen de voorpoten van de klimmende leeuw voor de Katholieke Landsbonders. Voor de Belgicistische flaminganten moet de leeuw getongd en geklauwd zijn in rood ! Een gouden schildje met klimmende zwarte leeuw, afgesneden linkerbovenhoek en in de voet de letter N, voor de Vlaams Nationalisten.

De vloed van kentekens ontstaat uit een

sociaal economisch verschijnsel. Rond 1926 is de levensstandaard voor de arbeiders op een dusdanig peil, dat er overal nieuwe kringen gesticht worden. Tien man bijeen kiezen een bestuur en de eerste bekommernis voor het bestuur is te zorgen voor een *Speldecken* of kenteken waarmee ze hun bestaan willen staven. In 1929 is het de economische inzinking en het verenigingsleven stagneert tot in 1933. Vanaf dat jaar zijn de onafzienbare rijen werklozen aan de stempellokalen afgenomen en tot min of meer normale verhoudingen herleid. Wederom is er heropleving van het verenigingsleven.

De kentekens maken dergelijke indruk dat grote firma's ze gaan gebruiken als reclame, aldus verschijnen kentekens voor auto- en motomerken als F.N., Gillet, enz. Er zijn zelfs cafébazen die een kenteken laten maken met de naam van hun café op en dit dan schenken aan hun trouwe klanten (afb. 148). Het is een gouden tijd voor medailleurs en fabrikanten van soldatenknopen. Het dragen van kentekens doet werkelijk een nieuwe tak ontstaan in deze industrie.

In de eerste oorlogsjaren 1940-44 is er opnieuw een inzinking maar vanaf 1942 wordt het dragen van kentekens een ware furie. Enerzijds zijn er ontelbare nieuwe voetbalploegen ontstaan, tot in de kleinste dorpjes, (Wange met zijn 300 inwoners, zou 75 kentekens hebben, afb. 149) !

Anderszijds waren er de vele nieuwe kringen die op hun manier aan Weerstand wilden doen, ze lieten zich een kenteken maken met namen als *De Vrijheid* of *Vredegalme* enz. Voor deze kentekens is de kleur van het émail gewoonlijk zwart en rood wat, samen met de gouden tekst, zwart-geel-rood maakt (afb. 150).

Wanneer men de afbeeldingen bekijkt kan men best de verscheidenheid nagaan van de opvatting en uitvoering van de kentekens. Er zijn er kunstvolle en ook naïeve. De politiek zit ook danig ingeworteld in het verenigingsleven, voor grondkleuren verkiest men gewoonlijk de kleur van de partij waartoe men behoort, of door dewelke men geldelijk of moreel gesteund wordt. Opvallend is ook dat vele socialistische kentekens uit Wallonië be-

kroond zijn door een rode Phrygische muts om hun republikeinsheid aan te tonen (afb. 151). De uiting ontmoeten we bijna nooit bij de Vlaamse socialistische kringen. Vele so-

de kleur van de aan het bewind zijnde partij, deze kleuren angstvallig vermeden worden op de kentekens van de verenigingen behorend tot de minderheidsgroepen. Te Tienen waar

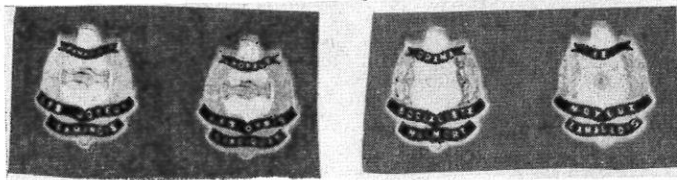


Afb. 147

Afb. 148.

Afb. 149.

Afb. 150.



Afb. 151.



Afb. 152.

Afb. 153.

Afb. 154.



Afb. 155.

cialistische toneelkringen verkiezen een rode knoop en de letters J.J. (Jean Jaurés) (afb. 152).

Het gaat zo ver dat in steden waar één der kleuren van het stadswapen overeenstemt met

een homogene liberale meerderheid sedert meer dan honderd jaar aan het bewind is, zal men nooit op socialistisch of katholiek getinte verenigingen, de blauw-wit kleuren van het Tiense stadswapen tegenkomen.

De eerste maanden na de intocht van de geallieerden in 1944 was het dragen van militaire, internationale of vaderlandse kentekens een ware ziekte. Het meest in de smaak viel het kenteken van de R.A.F. en in zekere zin ook het rode schildje met gouden hamer en sikkel. Na een jaartje was de ziekte voorbij, bij de koningskwestie kwam nog een heropflakking toen de aanhangers van Leopold III met dezes monogram rondliepen (afb. 154).

Daarna is het dragen van kentekens beginnen afnemen, zodanig dat men heden nog weinig mensen ontmoet met een kenteken in hun knoopsgat. Dit vindt waarschijnlijk weer zijn oorsprong in een economisch verschijnsel.

Door de vele mogelijkheden die ons heden geboden worden tot vermaak en ontspanning heeft het verenigingsleven een geweldige deuk gekregen. Men behoort nog wel tot de een of andere vereniging, betaalt zijn bijdrage in ruil voor de er aan verbonden voordelen maar de liefde is er niet meer en men laat het bestuur met alles zijn plan trekken.

Daar het de rol is van de heemkundige, de volkse gebruiken in ere te houden, doet het goed aan het hart, te zien, dat de leden van ons Verbond het kenteken kopen en het ook fier dragen als bewijs van hun heemverbondenheid.

Tienen.

R. Morren.

AANHANGSEL :

Onvolledige lijst met jaartal van aankoop van verschillende Tienense kentekens :

1923	Heidebloem	Toneelkring	150	
1924	Tienen Sportief	Veloclub	50	
1924	Vermaak na Arbeid	Toneelkring	50	verdwenen
1925	Liberales Jeugd		250	(nu vervangen door nationaal kenteken)
1927	De Dragoners	Wijkvereniging	125	verdwenen
1927	De Vrije Sint-Barbarazonen	Mijnwerkers	50	verdwenen
1927	Oud en Jong Potterie	Wijkvereniging	100	verdwenen
1927	R.C.T.	Tennisclub	50	
1928	De Lustige Boeren	Wijkvereniging	100	
1928	Canaria Club		45	
1928	Volharding	Toneelvereniging	100	
1928	Voor onze Jeugd	Jeugd-toneel	100	verdwenen
1930	F.C. Tienen	Voetbal	50	verdwenen
1931	De Standvastige Mulkenaren	Wijkvereniging	125	verdwenen
1931	Vrede en Vermaak	Wijkvereniging	25	verdwenen
1932	Kleermakersbond		50	verdwenen
1932	St.-Martinuszonen van Avendoren	Wijkvereniging	260	verdwenen
1935	Tiense Hondenclub		100	verdwenen
1935	Wezentroost		100	
1937	Huzaarvrienden	Wijkvereniging	115	verdwenen
1938	Standaardvoetbalclub Grimde		260	verdwenen
1941	Sportkring der Coiffeurs		50	verdwenen
1942	Tiense Wieler en Supporters		35	verdwenen
1943	Daring Club Grimde	Voetbal	50	verdwenen
1943	Vlug en Vrij	Voetbal	50	verdwenen
1943	R.C.T. Atletiek		100	
1943	Sporting Club	Voetbal	100	
1943	Tiense Kanoclub		75	verdwenen
1943	Het Harry's Kabaret		50	verdwenen

Sprokkelingen

HOE OUD IS HET GEBRUIK DER « OBIITS » ?

In het kasteel Hovorst te Viersel, bewoond door de familie van de Werve de Schilde, hangt een obiit of rouwblazen gejaartekend van 1581. Dat dunkt ons een zeer oud voorbeeld te zijn en belangrijk voor de geschiedenis van dit gebruik. Kent iemand nog oudere stukken van die aard ? W.

HUTSEPOT

1) Hoe wordt *hutsepot* gemaakt, 2) wat is *waterzooi* en waar is die gekend, 3) wat is *sulkerplets*, 4) wat is *stamp* of *stoemp*, 5) wat is *hunkerpap*, en 6) wat is *tutjespap* ?

Wetteren.

Dr. J. Wouters.

TABAKSDOOS ALS LOKMIDDEL

(*Ons Heem*, jrg. XVII, nr. 6, blz. 215)

Het schenken van een zilveren tabaksdoos van overheidswege was zeer in zwang einde 18e. begin 19e. eeuw. Ook Napoleon deed het om de gunst zijner soldaten te winnen, na de veldslag.

Pieter van de Wiele, mijn overgrootvader, Petegem-bij-Deinze, geb. 1790, overl. 1856, vocht in Rusland en nam deel aan de terugtocht over de *Berezina* november 1812. Hij kreeg hierom uit handen van generaal Ney een zilveren tabaksdoos.

Waar bestaan nog snuif- en tabaksdozen van Napoleon en generaal Ney ?

Hasselt.

G. P. Baert.

TABAKSOPSCRIFT

Nog met tabak in verband. Te Tienen op de hoek van de Nieuwstraat en de Kalkmarkt, nu de banketbakkerij St. Marie, huis met prachtige Spaans-Vlaamse gevel, totaal ontsierd door onooglijke verbouwing op gelijkvloers. Dit huis was voorheen een gekende tabakszaak en droeg een soort uithangbord waarvan de tekst moest gelezen worden op de twee gevels. Het eerste gedeelte langs de Nieuwstraat, het andere langs de Kalkmarkt *Hier verkoopt men pijpen met — kleine steelen maar groote steelen meer.*

Tienen.

R. Morren.



Alb. 156. — Bruegeliaanse boerderij uit Vorseelaar.

DE BRUEGELIAANSE BOERDERIJ UIT VORSELAAR

Wijlen pastoor Joris Matheusen uit Vorseelaar wees mij op 27-10-1956 in het gehucht Vispluk aldaar een grote zeldzaamheid, waarschijnlijk een unicum in de Kempen : een boerenhuis waarvan de zolder langs de oostgevel overkraagt.

De overkragende lemen zijgevel deed sterk Bruegeliaans aan. Om het woord *Bruegeliaans* niet ijdel te gebruiken, heb ik het boek van *Gustav Glück, Das grosse Bruegel-Werk* (uitg. 1951) opengeslagen en ik vond inderdaad ettelijke voorbeelden van zulke overkragende zolderverdiepingen in Bruegels schilderijen. Zo b.vb. op de platen 20c (*De Toren van Babel*), 26b (*De duistere Dag*), 27 (*De Hooioogst*), 30 (*De Jagers in de Sneeuw*), 33 (*De Volkstelling te Bethlehem*), 34 (*De Kindermoord*), 43 (*De Parabel van de Blinden*), 47 (*De Boerendans*).

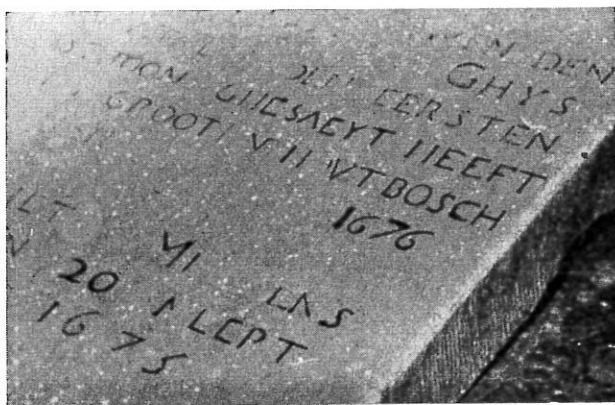
Het ware bouwhistorisch voor onze Kempen een groot verlies geweest, indien die zijgevel van de hoeve Willems op Vispluk te Vorselaar zou verdwenen zijn. De eigenaar, de heer S. E. Willems, directeur van het Psycho-medico-sociaal Centrum te Hasselt, heeft het bouwsel afgestaan aan het openluchtmuseum.

Einde 1962 werd het, voor overbrenging, uiteengenomen. Op 28 sept. 1963 kon de heroprichting beginnen, op een uitgelezen plaats bij het Kempisch dorpsplein. We zullen die aanwinst maar onze *Bruegeliaanse boerderij* blijven noemen. Zij wordt het Kempische juweel van ons Vlaamse openluchtmuseum. Te gelegener tijd zullen we er de geschiedenis en de beschrijving van geven. Intussen hierbij de foto van 27 zaaimaad 1956. W.

NOG DENNEN IN VLAANDEREN III (Ons Heem, jrg. XVII, nr. 6, blz. 203)

Uit *Toerisme in de Provincie Antwerpen*, Adriaan Ghys, door J. Goris, blz. 80, nemen we volgende tekst over om te voldoen aan de vraag van onze opsteller, D. Verstraete :

Onder impuls van Amalia van Solms, Vrouwe van Turnhout (1648-1675) bracht Adriaan Ghys, een eenvoudige vorster van Grootenhout (Gierle-bos) de redding. Met zaad uit Duitsland ingevoerd, lukte het hem voor het eerst in Grootenhout mastplanten te winnen. Wij lezen op de grafzerk van de boshoeder : *Hier leit begraven den eersaemen*



Afb. 157. — Grafzerk van Adriaan Ghijs die de eerste mastboom gezaaid heeft vóór 1676.

men Adriaan Ghys boshuer die den eersten mastboom ghesaeyt heeft int Grootenhoutbosch, sterft den 8 oktober 1676 ende Margareet Mertens, sterft den 20 meert 1675. Te recht heeft Vosselaar dan ook de grafzerk van de promotor van het mastbos te pronk gezet (zie afb. 157).

Hove (Antw.).

R. B.

NOG OVER DENNEN IN VLAANDEREN EN DIES MEER IV

In *Ons Heem*, jrg. XVII, nr. 6, blz. 204 vraagt D. Verstraete wat de *vernissboom* is. Hiermede wordt bedoeld de *hemelboom*, *ailanthus glandulosa* (Frans : *ailante*, *verniss du Japon*).

Waarom de naam *vernissboom* is mij niet bekend. Dit is een snelgroeïende boom met lang, sierlijk en geveerd gebladerte, 10 tot 20 meter hoog, herkomstig uit China. Men vindt hem weinig aangeplant in onze streken. Een zeer mooi, reuzig exemplaar staat op het kerkplein te Beerse en, toevallig, ik heb er ook een staan.

**

In hetzelfde nummer, zelfde bladzijde, zegt de heer A. L. dat de nieuwe wet onder het Oostenrijks tijdperk over de vrijstelling van belasting op nieuw ontgonnen heiden, alhier de eerste stoot schijnt gegeven te hebben tot bosbeplanting.

Er werd inderdaad zeer veel heide omvormd tot bos in het laatste kwartaal van de 18e. eeuw. In 1772 was er in Brabant en in Henegouwen een ordonnantie verschenen die aan de eigenaars van ontgonnen heiden aanzienlijke fiskale voordelen schonk. Een dergelijke ordonnantie verscheen echter nooit in Vlaanderen. Wel hielden de colleges van de verschillende kasselrijen van het graafschap zich met de kwestie bezig. De Privé Raad van de Majesteit in de Nederlanden had een ontwerp van algemeen plakaat over de ontginning van de heiden opgesteld en aan de Staten van Vlaanderen medegedeeld. Het advies van de ondergeschikte colleges werd ingewonnen. Het verschijnen van het plakaat bleef echter uit. Nog in 1786 richtten verschillende eigenaars en gebruikers een ver-

toogschrift aan de Majesteit om vrijstelling van grondlasten te verkrijgen op nieuw ontgonnen heiden. Of de Regering daarop gereageerd heeft of niet is niet bekend. In 1795 voerden de Franse bezetters hier de in hun land bestaande, zeer gunstige wetgeving over die zaak in. (Zie in *Appeltjes van het Meetjesland*, X (1959), mijn opstel over de ontginning van het oostelijk deel van het Bultskampveld).

*
**

Het is een feit dat de ontginning van braakliggende grond op een vroeger nooit gekende schaal tijdens het laatste kwartaal van de 18e. eeuw gebeurde. De den doet alsdan ook zijn intrede in Vlaanderen en wordt geplant op de droogste en schraalste gronden. Dat voordien de openbare besturen onverschillig zouden gestaan hebben tegenover de ontginningsskwestie strookt niet met de waarheid. In het bundel 1839 van het fonds Jezuïeten in het Rijksarchief Brugge zitten bewijzen dat de wethouders van Aalter in 1634 vrijstelling van belasting voor een lange periode verleenden aan een persoon die het inzicht had een zeer grote oppervlakte aan heide te ontginnen. Ook de Raad en Fiskaal van Vlaanderen werd bij deze zaak betrokken. (R.A. Brugge, fonds Jezuïeten, bundel 1840).

Aalter.

Arth. Verhoustraete.

NOG DENNEN IN VLAANDEREN V

Op het domein van Burkel was Bernardus Van Hulle de pachter, einde 18e. en begin 19e. eeuw. Hij verzorgde verder de boomkwekerij op het hof en hij is de stamvader van de talrijke boomkwekers die tot de familie Van Hulle behoren. Hij is ook oorzaak van het bloeiende tuinbouwbedrijf dat heden ten dage op Maldegem bestaat. Dit bedrijf is gegroeid uit de planterij die Ter Duinen reeds in de 18e. eeuw op Burkel had aangelegd.

D. V.

NOG DENNEN VI

(Ons Heem, jrg. XVII, nr. 6, blz. 204)

A. L. vermeldt dat rond 1870-75 de lariksboom in Wynendaelebos werd geplant.

In Roeselare werden de lariksen echter

reeds in 1840 vernoemd en wel ter gelegenheid van het jubelfeest van de honderdjarige Jan Baptiste Vanneste (1740-1842). Van dit feest gaf de toenmalige stadssecretaris Deleforterie in het *Resolutieboek van Burgemeester en schepenen, 1833-1840*, op blzn. 360-362 een uitvoerige beschrijving. Het heet aldaar op blz. 361 : *De straeten van aen de wooning van den jubilaris, tot aen het stadhuis, waeren beplant met groene sparreboomen en larissen* (sic). Er valt dus op te merken dat de schrijver de sparrebomen geenszins gelijkstelt met de larissen.

Rumbeke.

M. De Bruyne.

NUMMERS VAN DE LOTELING II

(Ons Heem, jrg. XVII, nr. 6, blz. 210)

Mijn vader trok in het jaar 1886 te Deinze en was er ingeloot, met nr. 81. Het lot werd ingelijst in een zwart lijstje en mijn vader liet het in zijn slaapkamer hangen.

Mijn schoonbroer Jul. De Lodder van Kortrijk Veldstraat lootte er zich uit met 287. Het nummer werd ingelijst, eveneens in een zwart lijstje, en hangt bij zijn weduwe in de keuken Veldstraat Gent. Zo bestrijkt dit lotingsnummer twee velden van de herinnering: de jonge mannenjaren Veldstraat Kortrijk en die van de oude weduwe Veldstraat Gent en is het, nog dagelijks, de directe aanleiding tot vroom gebed.

Een andere geplogendheid was die van het tatoeëren van het lotingsnummer op de voorarm van de soldaat. In menig geval was het nummer *bekroond* met het beeld van de soldaat als *piot*, kanonnier of lansier. Deze twee laatsten betaalden dubbele prijs voor de tatoeëring (F 2) omdat het kanon er bij moest komen, of, voor de lansier, het paard. Hoewel nog geen zeemacht bestond, toch werden lotingsnummers op de voorarm of op de borst bekroond met... zeemeeminnen.

Hasselt.

G. P. Baert.

NOG DE GETROKKEN NUMMERS VAN DE LOTELINGEN

(Ons Heem, jrg. XVII, blz. 210)

Te Waterland-Oudemans in de wagenmakerswinkel van mijn vader zaliger (1876-1956) op de balk van de zoldering kan men nog

altijd meer dan 20 uitgetrokken nummers bezichtigen. Ze dateren van 1896. Ze werden door een der lotgenoten, alsdan knecht op het voorvaderlijk erf, verzameld. Deze jongeman plakte de briefjes, met de naam van de loteling ernaast, op een vooraf zwart geverfde strook van de balk. Vóór een viertal weken heb ik ze nog gezien. Ik ga er altijd naar kijken als ik bij mijn broer, die er nu woont, op bezoek ben.

St.-Andries. Mevr. Van Coppenolle.

NOG LOTELINGENNUMMERS IV

Ons medelid de h. F. Wuyts, Antwerpen, schonk aan het Heemmuseum van Borgerhout het in leder ingelijste lotelingnummer 341. Op de platte kanten van het zwarte leder lezen we het tussen gouden kaderlijntjes geplaatste opschrift : bovenaan : HENRI CALLOT ; onderaan : GELOT OP 27 JANUARI 1891 ; links : LOTING VAN 1891 ; rechts : LEEG 158 HOOG 376. Die cijfers duiden op het laagste en hoogste nummer van de loting in het betrokken gebied. Afmetingen van het stuk : 14,5 cm x 11,5 cm.

Borgerhout. J. Pittoors.

NOG DE LOTELINGSBRIEFJES V

Aansluitend bij *Wat deden de Lotelingen met de getrokken nummers ?* in *Ons Heem*, nr. 6, 1963, blz. 210, kan ik melden dat het inlijsten van de lotelingsbriefjes niet alleen in zwang was in Oost-Vlaanderen, ook in Brabant kende men dit gebruik.

Nog kind zijnde, zag ik bij mijn grootmoeder *Trezeken den Tiere* te Neerijse (bij Leuven), de nummers van haar drie zonen samen in een mooi lijstje, boven de schouwwand opgehangen. Later gingen deze ingelijste lotelingsbriefjes verloren. Jammer !

Tussen een pakje papieren, vond ik bij een handelaar-in-oud-papier, een op karton vastgehecht lotelingsbriefje, dat ook de sporen draagt van inlijsting en waarvan hierbij een afbeelding. De loteling heeft op zijn briefje, in potlood, naast het nummer 277, het woordje BIS aangebracht (waarom ?), alsook het jaartal 1905 (afb. 158).

Onlangs nog zag ik op de antiekmarkt van het Grote Zavelplein te Brussel, een tweetal

lotelingsbriefjes, ingelijst in een nietswaardige blikken omlijsting. De verkoopster vroeg mij hiervoor de som van F 100. Toen ik haar vroeg of deze prijs bedoeld was voor de blikken omlijsting, of voor de twee nummers, was haar antwoord alleen een schouderophalen... en ze stelde mij voor, zelf een koop-prijs te bieden. Dit deed ik echter niet !

Leuven.

Stan Jena.



Afb. 158. — Lotelingsbrief.

NOG LOTELING-NUMMERS VI

(*Ons Heem*, jrg. XVII, blz. 210)

Die werden veel ingelijst, ook in de horlogiekast geplakt of in een afgedankte snuifdoos bewaard.

Wetteren.

Dr. J. Wouters.

EEN OUDE ADVERTENTIE UIT DE BLOEMENSTAD GENT

De Nieuwe Tydinghe van Antwerpen, uitgegeven door Abraham Verhoeven, jaargangen 1622 tot 1631, bevatten nog geen enkele aankondiging in de huidige zin van het woord.

De Gendtsche Posttydinghen brengen in het jaar 1675 de eerste advertentie. Het gaat over een openbare veiling van sierplanten van wijlen Willem de Blasere, kanunnik van de Hoofdkerk van Sint-Baafs te Gent :

WAERSCHOUWINGE. — *Dynsdag den derthienden Ougst ten twee Uren na middagh, sal men verkoopen op de Hoogstraete binnen Ghendt, ten huuse van den*

Heere van Ydewalle, veele schoone en raere Oragnie-boomen, Granaden, Laurieren, Jazamyn, Planten van Aluwe en andere raere dingen, toebehoort hebbende wijlent Jonkheer Guillaume de Blasere, in syn Leven Heere van Castere, en Canoninck van de Cathedrale Kercke van S. Baefs tot Ghendt.

Misschien is hier de eerste uitleg te vinden voor het ontstaan van de bloemeteelt en -handel, die in de negentiende eeuw aan Gent de naam van *Stad van Flora* zou doen schenken en aanleiding gaf tot het inrichten van de befaamde Gentse Floraliën. Inderdaad stond Willem de Blasere niet alleen met zijn liefhebberij van sierplanten. Latere nummers van het Gentse nieuwsblad bevatten vele advertentiën van openbare verkopeningen van sierplanten en bloemen en wijzen aldus op ge-regelde handel van planten tot verfraaiing van tuin en huiskamer. Het was immers slechts vijfendertig jaar na het luwen van de tulpenkoorts in Holland en evenveel jaren na het verschijnen van de gezamenlijke werken van de Komenaar Ogier Ghislenus van Boesbeke-bij-Komen, keizerlijk gezant van Ferdinand, de broeder van Keizer Karel, die, na zijn zending bij Soliman III te Konstantinopel, tal van uitheemse planten in zijn vaderland deed aarden.

Hasselt.

G. P. Baert.

KOEKPLANKEN II

Het museum Rietgaverstede te Nevele bezit verscheidene koekplanken afkomstig van een plaatselijke bakkerij. Bijna alle zijn van beukenhout gemaakt en vertonen het merk van Desseyn uit Zomergem. Een grote St.-Niklaasfiguur van omstreeks 1900 is uit kersen-hout gesneden terwijl een lange puddingvorm in olmenhout is uitgevoerd.

Nevele.

Antoon Janssens.

HEEMVERBONDENHEID

Op de vooravond dat de eeuwenoude herberg *Het Schip* te Tienen op de hoek van de Beauduin- en Reizigersstraat zou worden gesloopt, richtte de laatste baas volgende woorden tot de trouwe klanten :

Wanneer een schip heengaat, treurt de kade en in een hoekje van het brein sluimert

de hoop reeds op de terugkeer. Maar dit Schip, eens de tros losgegooid, vaart daar waar geen terugkeer bestaat en laat ons als schipbreukelingen achter, met slechts herinneringen aan TOEN. 26 oktober 1963. Jozef Weenen.

Meegedeeld door medelid Robert Morren die in *Eig. Schoon en De Brabander* XLVI, nrs. 11-12, de passende afscheidsbijdrage over *Het Schip* schreef.

W.

POTTEFAIR

Te Nossegem noemt men de hersteller van potten pottefair. Hij kramde de potten.

ZOËE ZWET AS NE POTTEFÈR

Volkse vergelijkingen ontstaan zeer snel maar gaan ook vlug teloor, bijzonder als het beroep waarop in dit geval b.vb. gezinspeeld wordt, niet meer uitgeoefend wordt. Dat kleurenvergelijkingen dikwijls te pas of te onpas gebruikt worden is algemeen geweten: sommigen leggen er zelfs een zekere nuance in, zoals in bovenstaand gezegde. De eenheid wordt veralgemeend met het geheel : b.vb. hij ziet zo zwart als kolen, wordt als variante : zo zwart als n'n *hoelleboer* (= kolenboer) ; doch zo zwart als een *pottefèr*, was een ge-nuanceerd zwart, het was eerder een vuil en slordig zwart zijn.

In mijn Hagelandse geboortestreek Bekkevoort, gelegen *e bekke voets as Scherpenheuvel* (= een beetje verder dan ...) zoals men zei, kwamen er vroeger, éénmaal per jaar, een paar man rond in het dorp — soms waren ze hun gevieren of gevijven — om de ijzeren lepels en vorken welke in het huishouden werden gebruikt, op te halen en deze een paar uur later terug te bezorgen gans fonkelend-nieuw, en dit tegen een fatsoenlijk prijsje. Meestal namen ze in ieder dorp telkens hun zelfde stand- of werkplaats in. Zó doende heb ik ze dikwijls bezig gezien : in een heet gestookte ijzeren pot, voor 3/4 gevuld met een *wie weet wat* nikkel-legering ? voltrok zich de eigenlijke metamorfose der oude lepels, welke er, na een korte onderdompeling, glanzend-nieuw werden uitgehaald.

De man die dit werk opknapte was jarenlang dezelfde vent : een veertiger, goed ge-

vleesd met bloed doorlopen ogen, maar vuil, ja smerig vuil met slordige vettige klederen ; zwart was hij daarom niet zo erg, want het was een zwart apart ! Zijn werk was nochtans niet zó stofferig om er 's morgens vroeg reeds zo zwart uit te zien als de zwarte ijzeren pot waarin zich alles vernieuwde, en waarmee de inwoners hen bij hun aankomst in het dorp vereenzelvigden met ondereen te zeggen « zie, de *pottefers* zijn weer eens daar ! » En zo kwam het dan natuurlijk en spontaan bij de ouders op, wanneer ze één hunner kinderen vuil en slordig zagen lopen, van hen toe te roepen : « *vuile zwette pottefer !* »

Daar deze lieden reeds jaren — sinds er misschien geen ijzeren lepels en vorken meer in gebruik zijn — uit den omloop verdwenen zijn, is deze volkse vergelijking ook niet meer zó vatbaar voor de jongere generatie, aangezien zij het bestaan van die *pottefers* niet gekend hebben, al is onze uitdrukking in sommige streken, in het Brusselse b.v.b., nog steeds van kracht.

Komt nu *pottefer* door analogie of etymologie van het Franse *pot en fer* of van *pot à faire*, welke immers het hoofdbestanddeel van hun werk uitmiek ? Zo ja, hoe en wanneer is deze vervlaamsing er dan doorgekomen ?

Hasselt.

J. Geyskens.

NOG KATUIT I

In *Ons Heem*, jrg. XVII, nr. 6, blz. 210, kwam mij het woord *Katuit* welbekend voor: in verschillende Brusselse randgemeenten o.a. wordt dit woord sinds tientallen jaren gebruikt om de tweede zondag van de jaarlijkse kermis aan te duiden. Zo zegt men zelfs binnen de kermisweek, van : *Katuitschieting*, d.w.z. de schieting op de derde kermisdag of de tweede zondag van de kermis. Maar waar het woord vandaan komt of welke zijn oorsprong of juiste betekenis is, is me ook volkomen onbekend.

Hasselt.

J. Geyskens.

NOG KATUIT II

(*Ons Heem*, jrg. XVII, blz. 210)

Katuit was te Steenhuffel het einde van de kermis. Dat viel op dondernaamiddag na

Sinksen. De naam is niet gekend te Merchtem, Wemmel of Wolvertem : daar wordt het *sjeikken* (= het staartje van de kermis) gezegd.

Wetteren.

Dr. J. Wouters.

APPELEN OEROUDE EN EEUWIG JONG

Onlangs nam ik een boekje ter hand, uitgegeven in Nederland : *Slank zijn begint met appels*. Het bleek een handleiding te zijn bij een vermageringsdieet, dat in Zwitserland en West-Duitsland op grote schaal en met groot succes werd toegepast, vooral dan onder de meer dan veertigjarigen van beider kunne.

Wat echter niet in het boekje staat vermeld is, dat reeds in de vóór-Romeinse tijden de Germanen een godin hadden van de schoonheid, de liefde en de jeugd n.l. Iduna. Zij was de bewaarster van de *appelen van gezondheid* die als spijs dienden voor de goden. Wat een ramp was het niet wanneer die eens bleken gestolen te zijn. Appelbomen werden naast eikebomen als heilige bomen beschouwd.

Ook Vondel wist het reeds en schrijft het ergens :

*Men smore 't wassend buyckje
bij tijds met enen appel.*

Sint-Niklaas-Waas. H. Vandommele.

APPELEN TEGEN DE RODE EN DE ZWARTE PEST

T'allenkante wordt er thans aangeraden de *lijn* slank te houden door meer appels te verbruiken en aldus minder kans te laten aan hartziekte, de rode pest van dezen tijd.

Maar als remedie tegen de pest, de gevreesde zwarte ziekte van de Middeleeuwen, was de appel ook een van de aangewende hulpmiddelen.

Men moest appels, waarin wierookpitten gestoken werden, branden aan het vuur en deze dan nuttigen. Dit komt voor in allerlei varianten bij talrijke auteurs uit die dagen.

En Rembrecht Dodoens, de hofarts van de Keizer, schrijft in zijn *Cruydeboec* dat *alle appels zijn goed dengenen... die flauw van herten zijn*.

St.-Niklaas-Waas. H. Vandommele.

APPELEN UIT ZUID-VLAANDEREN

Ons medelid, H. Vandommele, schrijft een boek over appelen vanaf de paradijsappel tot de *golden delicious*. Wij richten een oproep tot onze lezers om de namen van de streek-eigen appelen vooral de verdwenen soorten in te zenden. Ook de genealogie is van belang. Als typisch staaltje geven wij aan dat *de streep* of grens tussen West-Vlaanderen en Zuid-Vlaanderen geen beletsel was voor de verspreiding van de appelen. Aldus vermelden alle handboeken uit Zuid-Vlaanderen dat de gekende *Artesische renetten* een verbetering zijn van de min gekende *Veurnse renetten*. Tot 1900 was er een massale uitvoer van *Veurnse renettenbomen*. De handel zou begonnen zijn voor het ijzeren gordijn viel of *de streep* getrokken werd tussen West-Vlaanderen en Zuid-Vlaanderen. Zou dit waar zijn? Vanwaar kwamen echter de *Veurnse renetten*? A. Lowyck.

NOG DE PRAAM

(Ons Heem, jrg. XVII, blz. 205)

Te Steenhuffel heet het voorwerp *preim* of *prang*. Wat blz. 205, regel 11, gezegd wordt *het touw in lusvorm over de muil* kan niet juist zijn want dan zou het paard ver-smachten. Het touw werd *rond de vooruit-getrokken bovenlip* gedraaid. Ik ken een praam gemaakt van hout (zelfde grondvorm als afb. 221, *Ons Heem*, jrg. XVII, blz. 205; inkepingen op de uiteinden van beide stoken van wis of es om de ijzeren spanning te kunnen bevestigen).

Wetteren. Dr. J. Wouters, veearts.

EZEL

(Ons Heem, jrg. XVIII, nr. 1, blz. 40)

Deze benaming voor beddeledikant is me wel bekend in de streek *Rekkem* en *Moeskroen*, want in oktober 1918 heb ik er in geslapen toen wij na beschieting naar Moeskroen moesten *vluchten*.

Mijn kozijn Eugeen De Puydt, voordien leerling in Moeskroen, keerde slechts één maal per week terug naar zijn ouders te Lauwe en hij sliep in dien *ezel*. Er lag een *stroozak* op, doch geen *kafzak*.

Kortrijk. H. De Puydt-Lamote.

NOG POKKENINENTING

(Ons Heem, jrg. XVII, nr. 6, blz. 212)

In het archief van grootvaders, grootvader, dokter Pieter Engelbert Wauters (geboren te Moerseke 5 dec. 1745, gestorven te Gent 8 okt. 1840), archief in mijn bezit vond ik wel het een en het ander vermeldenswaard over de koepokkeninenting waarover reeds enkele berichten verschenen in *Ons Heem*.

Op 15 april 1808 is voornoemde benoemd als *président du comité de vaccine van Gent*.

Hij heeft gedurende twee jaar en dit geheel kosteloos de kinderen die afhingen van de commissie der godshuizen van Gent en die op de buiten uitbestede waren gevaksineerd. Dit gebeurde bij hem aan huis elke zondag op de middag.

Hij hielp de kinderen van de stad die geen natuurlijke pokskens hadden gehad en niet waren gevaksineerd, vaksineren.

In menigvuldige epidemiën o.a. van kinderpokskens heeft hij met de geneesheren en de overheden (Frans bestuur) der platze geconferreerd en van iedere reyze rapport gedaen den heer prefekt of goeverneur van 't geen hij bevonden had.

Hij publiceerde in *Observateur belge van 1835 tome II pag. 320 een bijdrage getiteld L'infaillibilité de la vaccine comme préservatif contre la petite vérole*.

De aandacht van dokter Pieter Engelbert Wauters ging speciaal naar de immunisatie tegen de pokken en niettegenstaande zijn gekende trouw aan de Kerk werd hij achtereenvolgens hiervoor gefeliciteerd door het Oostenrijks bestuur, de Franse en later Hollandse heersers en de jonge Belgische Staat; door deze laatste werd hij als 79e. vereremerkt met de Orde van Leopold, hiervan getuigen meerdere brieven, heden in mijn bezit. Verder nog een paar biezonderheden, op 10 prairial van het jaar 9 wordt hij door Kluyskens, *secrétaire de la République* ondervraagd over de mogelijkheid van herbesmetting door de pokken na vaksinatie van het kind Dierck uit Oordegem. Uit deze brief vernemen wij ook dat rond die tijd de stad Aalst leed onder een zware pokkenepidemie. Hij publiceerde nog *Berigt van het comite van vaccine te Gend, Over de oorzaken welke kunnen aan-*

leiding geven tot het ontstaan der kinderpokjes bij gevaccineerde personen. Te Gend bij F. J. Bogaert de Clercq, in de Onderstraat 10 sept. 1825.

Rijmenam.

G. Wauters.

TROUWRING

Wordt door de vrouw aan de linkerhand gedragen. Is dat volgens een liturgisch voorschrift? En zijn daar uitzonderingen te noteren; zo ja, waar en waarom?

Wordt door de man in sommige streken links, in andere rechts gedragen. Hier bestaat wel degelijk een eigen voorkeur of een plaatselijk gebruik. Welke verklaringen worden hierbij aangegeven?

Kallo.

R. van Gerven.

KLOKKENTAAL III

(Ons Heem, jrg. XVII, blz. 218)

Te Steenhuffel was er een grote klok, de murrenbaas (= middenbaas) en den bemmel waarmee enkele minuten vóór de mis werd geklupt (geklept). Het angelus 's morgens te 6 u. was de kerk openluiden, er was ook een angelus te half twaalf en 's avonds te 6 of 7 u. Vroeger beiaarde men op de klokken (zie daarover Eigen Schoon en De Brabander).

Wetteren.

Dr. J. Wouters.

KLOKKERSLIED OF KLOKGELUI IV

1. Toen de mensen van Mere, vroeger, ter beëvaart trokken naar O.-L.-Vrouw van Lede, meenden ze immer, in het klokkengelui van Lede, het volgende te horen:

Bim, bom, bee

Kom naar Lee (= Lede)

Breng brood en vlees mee.

2. Te Mere werd, bij een speciale gebeurtenis, gebeiaard. Zo o.a. tijdens de oorlog 1914-18, ter gelegenheid van de geboorte van een drieling.

De klokken zongen aldus:

Hoesa, mijne vinger, mijne vinger, mijne vinger,

mijnen duim, duim, duim.

(De eerste regel steeds in hoge en de tweede in zeer lage tonen).

Mere.

Yolanda Suys.

BETREFFENDE VLAAMSE UITWIJKING NAAR DUITSLAND

In de Berlijnse *Forschungen und Fortschritte*, Band 34, Heft 7, juli 1960, blzn. 203-209; heeft Hugo Mertin, een oud-leraar uit Delitzsch bij Leipzig, onder hoofding *Gehöftbreiten als Zeugen der Siedlungsgeschichte*, een nieuw element ter bespreking gebracht in het onderzoek naar de herkomst van de volksgroepen die zich in de dorpen van zijn streek hebben gevestigd. In een recent stuk, geschreven zomer 1963 en dat in handschrift voor mij ligt, deelt dezelfde schrijver zijn jongste bevindingen in dezen mede. Zijn nieuw element zijn de *Gehöftbreiten* of *Gehöftbreiten-Normen*, zijnde de breedte langs de dorpsstraat die een boerenbedrijf inneemt. Hij heeft in de Kreis Delitzsch nl. drie typen daarvan onderscheiden die hij denkt te zijn: het kleinste Slavisch, de middelmaat Vlaams (ongev. 34 m) en het grootste Duits. Vlaamse inwijking in dit gebied is inderdaad door oorkonden vóór de 12e eeuw bewezen.

Vanzelfsprekend zou de thesis van oud-leraar Mertin erg gediend zijn met bewijsmateriaal uit Vlaanderen zelf, vooral indien hier een prototype kon gevonden worden voor zulke zgn. *flämische* nederzettingvorm.

O.i. is de onderneming niet zo eenvoudig. Er is allereerst een grote verscheidenheid en een groot verschil in de grootte van een roede in Vlaanderen. In mijn geboortedorp (Heist-op-den-Berg) meet zij iets meer dan 5,7 m maar in Hasselt is zij bijna 21 m waard. Het zou er, vervolgens, op aankomen, nog ettelijke gaaf bewaarde dorpen weer te vinden waarin oude, oorspronkelijke nederzettingen te herkennen zijn. En het zou uiterst belangrijk, om niet te zeggen noodzakelijk zijn, te weten uit welk Vlaams gewest die Vlaamse uitwijkingen vertrokken zijn.

De h. Mertin zoekt derhalve in Vlaanderen een medewerker die belangstelt in het onderwerp en ervoor te onzent de opzoekingen wil doen. Indien iemand van de lezers zich daarvoor bij ondergetekende opgeeft, bekomt hij daartoe de brief en dokumentatie van de h. Mertin toegestuurd.

Bokrijk-Genk.

Dr. J. Weyns.

Bladwijzer XVe. jaargang (1960-1961)

I. - BIJDRAGEN

	Blzn.		
VAN YFTE		A. LOWYCK	
Over polders en dijken	2	Kennismaking met oude tegelbakkerijen	139
Dr. J. GOOSSENS		A. L.	
Over een Haspengouws wagentje dat gaïot heet	4	Tegelboten	142
D'HOOCH DE GAUGUERIE		A. VAN SEVENBERGHE	
Om de verdronckene lichaemen te verlossen		Het bakken van Vlaamse aarden tegels	143
van eene apparente dood	7	A. L.	
LIC. GHISLENA LAMBRECHTS-VAN DOREN		Tegels leren bekijken	149
De plant in kinderspel en kinderlust	21	<i>Diversen</i>	
Dr. J. NYSSSEN		Antwerpen	150
Oude stenen Graf- en Veldkruisen	41	Brabant	153
K. VAN DEN BERGH - R. DE VOCHT		Limburg	157
Aflaatprentjes	49	Oost-Vlaanderen	157
A. L.		West-Vlaanderen	161
Houten kruisen	58	E. V. S.	
N. K.		Vlaamse tegels in Boergondië	167
Een houten kruis	58	A. LOWYCK	
A. LOWYCK		Ruiten- en riddertegels	169
IJzeren kerkhofkruisen	59	A. L.	
Torenkruisen in West-Vlaanderen	62	Reinaerttegels en andere dierentegels	170
W.		A. LOWYCK	
Voor de redding van oude kruisen	65	Vlaamse aarden tegels in Engeland	172
A. L.		<i>Diversen</i>	
Kruisen langs de weg in Zuid-Vlaanderen	65	Enkele tegelsoorten :	
W.		Radertegels	173
Veldkruisen	66	Arendtegels	173
JOZEF WEYNS		Palmettentegels	174
Een vernieuwde vorm van ongeluiskruis	69	Leeuwtegels	175
W.		Mozaiektegels	176
Kruisen te Bokrijk	70	Lelietegels	185
ING. JOZEF HIEMELEERS en Dr. JOZEF WEYNS		Gepatenteerde pottenbakkers, tegelbakkers en	
De kruidtuin in het Openluchtmuzeum te Bokrijk	73	fayencebakkers in het Leiedepartement	186
A. CLAASSEN		Ardooie	186
Kruiden in de oude Limburgse keuken	79	Brugse pottenbakkersmerken	187
A. LOWYCK		Damme	188
Apotekerspotten en baardmankruiken	81	Stegel en stichel te Dudzele	188
D. VERSTRAETE		Tegelbakkerijen te en rond Diksmuide	189
Een kruidtuintje te Hertsberge	84	Dottenijs	192
A. LOWYCK		Houtave	192
Een kruidtuintje te Wijnendale	84	Enkele nota's nopens tegelbakkers in het	
ROBERT MORREN		Ieperse	192
Roostin te Tienen	89	Ieper en de Broederlams	193
GHISLENA LAMBRECHTS-VAN DOREN		Izegem	198
Wij en ons heem	105	De pottenbakkers Roose te Izegem	199
ROBERT MORREN		Punttegels uit Izegem	199
De landrol en de ijzergieterij		Koekelare	201
W. en A. L.		Tegels	201
Uurwerkmakers in Vlaanderen	114	Koksijde	201 en 205
BAVO BETFERKERKE en JOHAN HELDEREN		De tegelkeramiek in de Duinenabdij te Knokke	204
Tegels	138	Kortrijk — Nosedra	206
		Enkele nota's over tegels in het Kortrijkse	207
		Lissewege	210
		Nieuwmunster	210
		Het Nieuwpoortse	210

Oedelem	211
Tegelbakkerijen te Oostende en omgeving	211
Oostkerke (Knokke)	214
Poperingse tegels	214
Voorlopige en onvolledige lijst van Poperingse pottenbakkers en tegelbakkers	216
Proven en de Boerenkrijg	216
Roeselare	216
Roksem	217
Nog Roksem	217
Rumbeke	217
Snellegem	217
Nog Snellegem	219
Pottebakkerij De Rode Poort te Tielt	219
R. HAELEWIJN	
De nieuw Torhoutse kunstpottenbakkerij Maes	223
De Torhoutse pottenbakkerij van Acke(r)	224
V. VAN SLEMBROUCK	
Werken	224

II. - EDITORIALE BERICHTEN

De eerste zonnige vruchten 1.
Zie ook de omslagen blzn. I, III, IV, V, VI, VIII en X.

III. - SPROKKELINGEN

Boerenkrijg en traditie 9 ; Kandelaars 9 ; Huismerken 9 ; Vrijheidsboom 10 ; Oudste vermelding van de kerfstok 10 ; Poperingse matten 10 ; Boerenkrijg en godsdienstige voorwerpen uit tin 10 ; Nog tinnen voorwerpen 10 ; Namen van boten 10 ; Nog ijskelders 11 ; Nog waterheiligen 11 ; De boter zal opslaan 11 ; Nog haarden 11 ; Klompenmaker 11 ; Zuid-Vlaanderen en vlas 12 ; Traditionele aprilgrapen en -vissen 12 ; Hoe oud is het strijkijzer 12 ; Houten grafkruisen 71 ; Gesmede kruisen 72 ; Schapscharen 85 ; De bakermat 85 ; Smeedijzeren kruis 85 ; Nieuwjaarskaarten en heemkundige gelegenheidsgrafiek 85 ; Spaanse kapel 86 ; Onderzoek van de karn-metodes in Vlaanderen 86 ; Tinnen schofels 86 ; Vuil bedrijf : Strontrapers te Tienen 86 ; Nog plant in kinderspel 87 ; Vrijheidsbomen 87 ; Pasen is een kristelijk hoogfeest 116 ; Stro striewelen en glei strooien 116 ; Rossekot 116 ; Over nisjes in de muur 116 ; Nog den boerenkrijg 117 ; Vier juli Sint-Maartensdag 117 ; Nog Flander-heiligen 117 ; Van heiligen en begenadigden 117 ; Brandweerpatoon 118 ; Fabrikatie der potten te Auvillars in Zuid-Frankrijk 118 ; Vlaamse pottenbakkers te Auvillars (Zuid-Frankrijk) 119 ; Vrijheidsbomen 119 ; Het kruidtuintje onzer voorouders 119 ; Haardtegels 163 ; Hoe de ouderdom van aardewerk en alle andere stukken die onderworpen waren aan de aktie van water en vuur 163 ; De katedraal van Reims, de abdij van Cluny, St.-Bernard, St.-Frans van Assisië en vloer-tegels 164 ; Tegels met voetafdrukken en standaard-

maten 164 ; Amiens 165 ; Nog Vlaamse pottenbakkers te Auvillars 165 ; Hesdin 165.

IV. - VAN HEEM TOT HEEM

Straatbenamingen 124 ; Films ter beschikking gesteld door het kommissariaat generaal voor toerisme 124 ; Assebroek — de Lelie 95 ; Assebroek — O.-L.-Vrouwkerk 95 ; Bevere-bij-Oudenaarde 96 ; Bokrijk 123 ; Borgerhout 123 ; Heemgetrouwe naamgeving (Borgerhout) 123 ; Gelukwensen voor Brugs stadsbestuur 13 ; Eke 96 ; Boeiende vondsten te Erpekom (Grote-Brogel) 96 ; Hees 96 ; Heemverbonden feest (Hoogstraten) 93 ; Kempische keurböeken 14 ; Knokke 95 ; Bedreigd landelijk schoon (Kortemark) 14 ; Ooike 96 ; Ophoven 123 ; Proven 95 ; Rumbeke 123 ; Schelle 14 ; Sint-Ulrichs-Kapelle 14 ; De schandpaal van Vorselaar in gevaar 95 ; Prijskamp 1960 Westvlaams verbond van kringen voor Heemkunde 123 ; Zoutenaacie en zijn ereburgers 96.

V. - MOLENBERICHTEN

Molens en letterkunde 15 ; Verdwenen molen te Middelkerke 15 ; Ikonografie onzer molens 15 ; Molens te Evergem 15 ; Molens te Brugge 16 ; Nog molens te Brugge 16 ; Een molensage uit Steenhuffel 16 ; De molen van Vosselaar (bij Turnhout) afgebroken 17 ; De molen van Vosselaar en de slag van Turnhout (27 oktober 1789) 17 ; Nog molens 17 ; Molenaars-handen 17 ; Ook een lager 18 ; Molennamen 18 ; Oranjemolen te Oedelem 19 ; Wulfhagemolen te Brugge 19 ; Verdwenen molen te Roeselare 19 ; Meldert-bij-Diest 19 ; Molens in Zuid-Vlaanderen 19 ; Een molententoonstelling van blijvende betekenis 90 ; Molenprentkaart en molenprentjes 91 ; Slagmolen van Ellikom 91 ; Tielt 91 ; Molenliteratuur 91 ; De molens van Doomkerke (West-Vl.) 92 ; Een molenbeschermend gemeentebestuur 93 ; Verdwenen molen te Kortemark 93 ; Ongeval bij molen te Rumbeke 93 ; Ongeval bij molen te Reningelst 94 ; Ongeval bij molen te Zulte 94 ; Ongeval bij molen te Langemark 94 ; Nog molens en letterkunde 94 ; Papier- en kopermolens op de Voer 121 ; Een merkwaardig molenonderdeel 122 ; Nog molenafbeeldingen 122 ; Ongeval bij molen te Egem 122 ; Molenaktie 122.

Zie ook blz. 120.

VI. - LANDDAG ECHO'S

Blz. 25.

Blz. 25.

VII. - HEEMKUNDIGE BIBLIOGRAFIE

1. Ideologische klassificatie

Baillie G. H. e.a., Britten's old clocks and watches and their makers 26 ; Bicker Caarten A., De molen in ons volksleven 26 ; Kislinger Max, Alte Bauern-

herrlichkeit 26 ; *Landsman L.*, Rutheense Sprookjes 26 ; *Linden, Renaat van der*, Bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen 26 ; *Steiner F.*, Taboo 26 ; *Vos (A. de)*, Inventaris der landbouwpachten in de Gentse jaarregisters van de keure 26.

2. Geografische klassificatie

Beylen (Joan) en *Smekens F.*, Het Nationaal Scheepvaartmuseum 26 ; *Debruyne M.*, De Eed van de magistrat te Roeselare 27 ; *Defraeye L.* en van den *Gheyn G.*, Jubelbedevaart (1732-1957) St-Anna ter ere 27 ; *Dochy B. H.*, Roeselare als stad en marktplaats 27 ; *Geest (J. de)*, Herdenking van Baron Tibbaut (Kalken 1862 - Parijs 1935) te Overmere 27 ; *Geest (J. de)*, Zijne Hoogwaardige Excellentie Monseigneur Coppieters in het Overmere van zijn tijd (1874-1947) 27 ; *Gerolf*, Ranst 27 ; *Gheyn (G. van den)* en *Defraeye L.*, Jubelbedevaart (1732-1957) St-Anna ter ere 27 ; *Gysel (A. van)*, Bijdrage tot de geschiedenis van Hove 27 ; *Hulst (Henri d')*, Le mariage de Philippe le Beau avec Jeanne de Castille à Lierre, le 20 octobre 1496 27 ; *Neyens (J.)*, Rumst 27 ; *Proost J.*, Gemeente Deurne 27 ; *Proost J.*, Ranst 27 ; *Smekens F.* en *Beylen (Joan)*, Het Nationaal Scheepvaartmuseum 26 ; *Verbouwe A.*, Iconografie van het Arrondissement Ieper 27.

VIII. - TIJDSCHRIFTENSCHOUW

1957

Biekorf 28 ; Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het land aan Leie en Schelde 28 ; *Collationes Brugenses et Gandavenses* 29 ; Cultureel

Jaarboek van de provincie Oost-Vlaanderen 1952 29 ; De Brabantse folklore 29 ; Eigen Schoon en de Brabander 29 ; Handelingen der maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde te Gent 30 ; Kapel en Beeld 30 ; Oostvlaamse Zanten 30 ; Zeeuws tijdschrift 30.

1958

Archief 31 ; *Ascania* 31 ; Bulletin van het koninklijk instituut door het Kunstpatrimonium 31 ; Brabant 31 ; Cultureel Jaarboek van de provincie Oost-Vlaanderen 32 ; De Brabantse folklore 32 ; Eigen Schoon en de Brabander 32 ; Antwerpen 125 ; De Autotoerist 125 ; De Toerist 125 ; Bijdragen tot de geschiedenis inzonderheid van het oud hertogdom Brabant 125 ; *Calmpthoutania* 125 ; De Spyccker 126 ; *Dufflaea* 126 ; *Franciscana* 126 ; Handelingen van de koninklijke kring voor oudheidkunde, letterkunde en kunst van Mechelen 126 ; Heemkundig handboekje voor de Antwerpse randgemeenten 126 ; Hok 126 ; Jaarboek (van de) heemkundige kring te Mortsel 127 ; 't Land van Ryen 127 ; 't Lauwerkrancken 127 ; Limburg 127 ; Natuur- en Steden-schoon 128 ; Oudheid en kunst 128 ; Pharmaceutisch tijdschrift voor België 128 ; *Taxandria* 128 ; Tijdschrift voor geschiedenis 128 ; Toerisme in de provincie Antwerpen 128.

IX. - DIENST EN WEDERDIENST

Erwten en bonen II ; Assebroek en Sittaert II ; St-Teodorus II ; Vraag Nuttin II ; Vraag orgelbouw 104 ; Dudzele 104.

Zie ook blzn. II, 104, 136.

Familiekundig bijblad aan *Ons Heem*

Bladwijzer Xe. jaargang

I. - BIJDRAGEN

	Blzn.
R. HAELEWIJN	
Vóór de Boerenkrijg	33
Dr. E. VERSTRAETE	
Het molenijzer als sibbeteken van Vlaamse molenaars	97
D. VERSTRAETE	
De voornamen van het kind	129

II. - FAMILIEKUNDIGE SPROKKELINGEN

Blzn. 36, 103, 133, 135.

Nieuwe gelegenheidsgrafiek : verhuizingsbericht 134 ; Ex-libris Sint-Guthago, Oostkerke 134.

III. - IN ONZE VERBONDSFAMILIE

Dr. Jan Grauls ter nagedachtenis 39.
Zie ook blz. 39.

IV. - FAMILIEKUNDIGE VRAAGBAAK

A) Vragen

Awouters 39 ; Bruyne (de) 130 ; Decapmaker 132 ; Dumarest 130 ; Grave (de) 38 ; Holen (van) 132 ; Hamel (van) 38 ; Hinnisdael (d') 39 ; Hinnisdael

(van) 39 ; Hoonissen (van) 132 ; Japick 132 ; Mestach 38 ; Mirabelle (de) 132 ; Nieuwenhuysse (van) 132 ; Pijl 132 ; Plaet (de) 38 ; Poele (van de) 132 ; Pulinckx 39 ; Stuyts 38 ; Swert 102 ; Swerte (de) 102 ; Talon 132 ; Uuterzwanen 132 ; Verbanck 130 ; Verstraete 38.

B) Antwoorden

Acker (van) 38 ; Braet 130 ; Clabots 38 ; Grave (de) 101 ; Hamel (van) 100 ; Hinnisdael (van) 100 ; Leys 101 ; Lowyck 37 en 38 ; Nieuwenhuysse (van) 38 ; Roo(de) 37.

PRAATJE MET DE OPSTELRAAD

Het zou goed zijn moesten onze leden gegevens inzamelen in verband met leproze-rijen, ziekieliedenhuizen, pesthuizen en gasthuizen. Ook wordt hen aangeraden alles op te tekenen over het verenigingsleven in hun heem. Daarom namen wij bovenstaande artikelen als werkstukken op.

Wij bedanken de heer M. Vrielynck die zo vriendelijk geweest is deze inhoudstafel samen te stellen.

VOOR ONZE NIEUWE LEDEN.

Er verschenen reeds enkele bijzondere nummers van *Ons Heem* over molens, Bokrijk, Limburg, heiligen, aardewerk, tin, Kempen, bidprentjes, open haarden, ijzeren kruisen, tegels, heemkunde en onderwijs, heemverbondenheid. Er zijn nog drie nummers gereed, die betrekking hebben op West-Vlaanderen, Rodenbach en Brabant. In voorbereiding zijn bijzondere nummers, die op hun beurt gewijd zijn aan de volgende onderwerpen : reuzen, schriftkunst, vlas,

pijpen, abdijen en orden, heemschut, heraldiek, hekkens in ijzer, uitsteekberden, smeedkunst, ankers, sloten en slotplaten, volksdevoties, bezweringsformules, hoeven, Vlaamse kant, munten, volkse meubels, vlechtwerk, klokken, de kust, Zuid-Vlaanderen en de Voerstreek. Elke medewerking aan die bijzondere nummers is welkom. Zendt ons artikels en kleine berichten. Een lijst van oude nummers kan altijd gratis bekomen worden op het sekretariaat. Dit geldt als bijzonder bericht voor nieuwe abonnementen en voor wie een proefnummer krijgt. Dit laatste kan op het sekretariaat door iedereen gratis aangevraagd worden, ook voor een vriend of belangstellende.

DE HOUTEN EMMER

Uit een brief van Cyriel Wauters, geb. 1888 te Ramsel, Zuiderkempen, over de toestanden te Ramsel in zijn kinderjaren; de brief werd geschreven op Allerheiligen 1963, na lezing van het smaldeeftje over *Bokrijk, tuin van de Vlaamse volkskultuur*.

Bij de buurman was er een bornput, zoals blz. 77 afgebeeld. Aan de haak hing er een houten emmer. Als die mensen dorst hadden, gingen ze naar de put, trokken een emmer water boven en dronken aan de emmer. Let wel op: elk had zijn plaatsje aan de emmerboord om te drinken. Door het lang gebruik waren er op die rand boogvormige tandindrukken ontstaan en zo herkende iedereen zijn plaats!

W.

WAT IS EEN KAMSLAGER?

In verband met deze bijdrage (*Ons Heem*, jrg. XVII, nr. 6, blz. 219) — voor dewelke ik de heer G. P. Baert van harte dank — wens ik er het volgende aan toe te voegen:

Te Mere (bij Aalst) is een familie gekend onder de naam *Kammens*. Franciskus Maeschalck (1836-1888) was een kamslager van beroep. Men is hem *Kammens* gaan noemen en zijn vrouw, Philomena De Coninck, werd: Phile Kam. Na de dood van haar echtgenoot hertrouwde Philomena met een zekere Edward Lievens. De kleindochter van deze laatste: Jozefien, echtgenote Richard Goethals, bewoont nog het eigendom van haar voorouders. Nu nog zeggen bejaarde mensen, doelend op het echtpaar Goethals-Lievens: te *Kammens*.

Mere.

Yolanda Suys.

ST.-GANDULPHUS

De grootste bedevaartplaats naar St.-Gandulphus in Zuid-Vlaanderen is ongetwijfeld Wilre-ten-Bos (Wierre-au-bois) bij Hukeliërs. Dit dorp is in het land, waar Sainte-Beuve zijn verlof doorbracht op het kasteel van zijn *kozijns*, Bonnières. Er is een wachttoren uit de XV^e. eeuw. Het is het kasteel van Monsieur de Couaën, beschreven in *Volupté*. De kerk bevat de bekende doopvont uit de XIII^e. eeuw en Vlaamse beelden uit de XVI^e. eeuw. Boven ligt de Fontein van

St.-Gandulphus, waar een bedevaart is op tweede Pinksterendag. De bedevaartplaats is zo overbekend dat het samen met de St.-Godelievegeboorteplaats (het andere Wilre, niet Wilre-ten-Bos, maar Heinfriedswilre = Wierre-Effroi) de eer geniet op de officiële toeristische folders vermeld te staan. — « *Zeven als God in Frankrijk* » zei een Zuid-Vlaming uit de Westhoek « en 't zijn vooral Franschmans, die naar daar gaan bedevaarten ». — « Ligt dat Wilre in Frankrijk niet? » — « *A ba neen menere da's van us gewest* » antwoorde die volksmens uit de Westhoek-van-de-Nederlanden-onder-Frankrijk. Wilre behoorde inderdaad vroeger tot de Nederlanden. De vreemdelingen zijn er Fransmans. De mensen uit de Westhoek zijn trouw aan de landaard en trouw aan hun huwelijk: gaat dit samen? U.

NOG RARE PATROONHEILIGEN VI

(*Ons Heem*, jrg. XVII, nr. 6, blz. 215)

De H. Gangulfus.

De heer A. Bruggeman van Kortrijk weet niet of er veel bedevaarders naar Abbegeem (Abbeville) trekken om de heilige Gangulfus, patroon van de bedrogen echtgenoten te aanroepen. Het antwoord is neen. Er is immers een heilige patroon Gangulfus (of Gandolf) in het Oudenaardse, namelijk te Paulatem een der kleinste gemeenten van Oost-Vlaanderen.

Deze patroon is echter gediend tegen de kwade wijven.

Uit de mond van de gewezen pastoor van Paulatem (E.H. R. in het jaar 1932 pastoor te Sint-Maartens-Lerne, O.-VI.) hoorde ik de volgende legende. 't Was bij een bezoek en ik vroeg aan de pastoor welke heilige te Paulatem vereerd wordt. Hij antwoordde: « Sint-Gangulf, patroon tegen de kwade wijven ». Ik vroeg hem wat Sint-Gangulf met kwade wijven te zien heeft; daarop vertelde hij: « Sint-Gangulf was een raadsheer van Pepijn de Korte en toen hij van een vreemd land terug kwam, vernam hij dat zijn vrouw zich slecht gedragen had tijdens zijn afwezigheid. Hij wilde dat niet geloven en zei dat hij dra zou weten of men hem de waarheid sprak. Hij zou zijn wandelstaf in de

grond planten. Indien hij brand schoot, dan was Gangulfus's vrouw plichtig, brandde hij niet zo was zij onschuldig ».

« Ge weet nog wel, Mr. Maurits, » sprak de pastoor tot Mr. V.d.V. (zoon van de burgemeester, die mij vergezelde) « wat er te Paulatem in de kerk op de muur geschilderd staat :

*Hij plantte een wisken in de grond
dat daar alras te branden stond.*

Het wijse brandde en Gangulfus wist de waarheid. Toch trok hij naar huis, verdroeg al zijn leed, doch kwijnende in enkele maanden weg van verdriet.

Toen de geburen Gangulfus's wijf herinnerden aan haar slecht gedrag en aan haar schuld aan de dood van Gangulfus, antwoordde zij : « 'k Schijt op Gangulfus » !

En van zo zaan (zodra) ze dit gezegd had, begon ze te sch... dat daar geen houden meer aan was. En dit duurde tot op den ogenblik dat ze Gangulfus aanriep, waarna het onmiddellijk stopte. »

De reden van het patroonschap is dus niet ver te zoeken. Gangulfus die met zijn wijf geen weg kon hier op aarde, kreeg ze klein toen hij bij de Heer was.

Zo is Gangulfus patroon tegen de kwade wijven.

Waarheidshalve moet ik er bij voegen dat dit mij verteld werd met de grootste ernst en niet bij wijze van gekscheren.

(Over *Sint-Gandolf* (of *Sint-Gangulfus*, zie *Biekorf*, 1933, E. Neylants, blzn. 307 tot 309, en G. P. Baert, blzn. 349-350).

En ten slotte, om gebeurlijke belangstellende medeleden van *Ons Heem*, de verre bedevaartreis naar Abbehem te sparen, geven wij hieronder de parochies in den lande waar *Sint-Gangulfus* kerkpatroon is : Oosterzele, Paulatem en Ronsele in Oost-Vlaanderen. ; te *Sint-Truiden*, te *Moxhe* in de provincie *Luik*, te *Florennes* (prov. *Namen*), te *Rendeux*, *Villers-devant-Orval* en te *Vielsalm* in de provincie *Luxemburg*.

Medelid *Renaat Van der Linden* van *Zottegem* en diens vriend *Walter Giraldo* hebben zeker meer te zeggen over deze nuttige patroon, de eerste in verband met de bede-

vaartvaantjes van de respectieve parochiën en de tweede omtrent de gebruiken bij het *dienen*. In onze tijd van *twist* is zo een geografisch gespreide wegwijzer zijn gewicht in goud waard.

Hasselt.

G. P. Baert.

NOG INKTRECEPTEN III

Om te vergelijken met de gegeven inktrecepten (*Ons Heem*, jrg. XVIII, nr. 1, blz. 35) kan ik de volgende geven, gevonden in het *Memoriael* (Gemeentearchief van Beveren-Waas 1/1/13) en gedateerd 1754.

Om goeden inckt te maecken gelijk desen tegenwoordighen : 12 oncen blauw galnoten, 6 oncen gom, 6 oncen coper rood, 3 pinten regenwater, 1 pot azijn tsamen in eenen pot gedaen over 't vier totdat het begint te koken ende alsdan van tvier genomen ende in eene kanne gegoten om drijmael 24 uren aen t' vier te laeten trecken oft walle. Memorie can gecocht worden de voors. inckt stoffe bij eene drogist ofte apoteker, cost ord. 22 stuyvers.

Recept om inckt te maeken :

Nr. 1 : ½ lb. blauwe galnoten, ¼ lb. Koper rood, ¼ lb. witte gom, 1 pint wijn azijn, 1 pint verschaelden wijn tzaemen in eene kanne 7 oft 8 dagen laeten trecken in de zonne met 2 pinte regenwater.

Nr. 2 : ¾ pond galnoten, ¼ pond gomme, ½ lb. coper rood, 1 pint wijn azijn 3 pinten regenwater te laeten trecken in de zon of bij 't vuer.

Nr. 3 : ½ lb. galnoten, 6 oncen gom arab., 2 oncen groen coper rood met 2 potten water.

Nr. 1 très bon.

Kallo.

Rijkhard van Gerven.

INKTRECEPT IV

Hier volgt een inktrecept uit de XVIIIe eeuw. Het werd gebruikt in een huisgezin tot 1900. Het boek heet als opschrift : *Desen boeck behoort toe aan joffrauw van NESTE v.idu)a Lybaert en haer familie ende dient mij alleen tot het eynde van mijn leven voor gebruyck. // G. Bijntijen past(or) in Waestcapelle. De punctuatie is door ons aangebracht.*

Maniere om goeden inct te maecken.

Neempt een alf pond van de bruynste galnoeten, wat gebrooken in der niet tot pouder, een alf pondt van witste arabijsche gomme, een vieren deel Cooperroot en voor een oorten aluijn ; laet dat in 3 kannen regenwaeter met een goet bierglas wijn asijn oft 2 glaes anderen asijn in in (sic) een aerden pot daer geen vet in geweest en is. Stelte op het vier en laetse tot op een derde vercoocken, dat is op een Stoop blijvens. Giet uw sap af en gieter weder nieuw waeter in tot 3 kannen en laat tot ontrent de helft vercoocken. Mengelt dit sap met het eerste dan sult gij seer goeden inckt, die heel swart blijft, gelijk dit geschrift.

A. Lowyck.

ANDERMAAL OVER SPINT, SPINDE ENZ. IV

(*Ons Heem*, jrg. XVII, blzn. 213-214 en jrg. XVIII, blz. 39)

Naast ons (te Rotselaar, Brab.) was er een kleine boerderij en tussen twee slaapkamers, grenzend aan de woonkamer, bevond zich een smalle plaats — een sloep zeggen ze te Rotselaar — en die werd *het spin* genoemd. Daar in stond ook de trap naar een zolder. Een wiegeliedje over het spin luidt :

Do, do, kinneke,

*'t pappeke staat in 't spinneke
en als da(t) kinneke nie braaf en es (= is)
dan zal het geen pappeke krijgen.*

De laatste twee regels luiden ook (te Schriek b.vb.) :

*en als ons kinneke nie(t) wil zwijgen
zal 't geen pappeke krijgen.*

Leuven. G. Lambrechts-Van Doren.

NOG SPINDE V

Hier nogmaals de vraag van de heer J. D. Delbaere : *Welk deel van het huis is de spende ?* (*Ons Heem*, jrg. XVII, nr. 3, blz. 86 en nr. 6, blz. 214). Hoewel we met het volgende wel erg ver van huis gaan zou ik er toch melding van willen maken, dat wij in het voormalig Ned.-Indië algemeen spraken van de *Spēn*. Hiermede werd bedoeld een bijkeuken. In de *Spēn* stond dan meestal de *Spēnkast*. Een tweedeurs los staande kast, waarvan de achterwand geheel bestond uit muskietengaas (vliegengaas). De kast deed

dienst als voorraadkast (provisiekast). Er is wel eens beweerd, dat dit woord *spēn* een vergaande verbastering zou zijn van het Engelse woord *Pantry*.

Na het lezen van de reacties in *Ons Heem*, jrg. XVII, nr. 6, lijkt het mij niet zo gewaagd te veronderstellen, dat de Hollanders in de oude tijd het woord *spēnde* mee naar De Oost genomen hebben.

Dordrecht.

I. F. van Kammen.

NOG PRENTEN IN STROWERK II

Hier nog twee verzorgde prenten in strowerk : 1e. in de Zustersschool te Berlaar-Heikant, 2e. in de spreekkamer van de Zustersschool te Langdorp-Centrum. Beide stukken hebben de afmetingen 60 cm x 40 cm, ongeveer.

Borgerhout.

J. Pittoors.

NOG PRENTEN IN STROWERK III

(*Ons Heem*, jrg. XVIII, nr. 1, omslag blz. 1, nr. 2, omslag blz. IV)

We zagen in het Boerenkrijgmuseum te Overmere eveneens een goed stuk. Van zijn kant bericht ons medelid A. V. Minnebruggen uit Brecht dat het Kempisch Museum aldaar twee mooie exemplaren bezit. Het ene is een omkransing van een kruisbeeld door de tekst *Geloofd Zij Jezus Christus* en verder door druiventrossen en bladeren. Afmetingen : 60 cm x 60 cm. Het andere stuk draagt als tekst *God bescherme dit huis*, kunstvol omkranst door druiventrossen, bladeren en korenaren. Het betreft dus een huiszegen. Het museum bezit ook het gereedschap om dergelijk strowerk te maken, ook modellen van allerhande motieven als druiventrossen en -bladeren, lettervormen.

Onzerzijds schreven wij naar het Klooster der Zusters van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën te Sint-Genesius-Rode waar, zoals in voorgaand stukje gemeld, zulke volkskunst eertijds werd bedreven. We oogstten gunstig resultaat. Bleek eensdeels dat dit soort handwerk er sedert ten minste 40 jaren niet meer wordt verricht, zuster Theresia vond, anderdeels, toch op de kloosterzolder nog de resten van vroeger werk. Daaruit konden we de gevolgde techniek aflezen. De beschrijving daarvan moge hier volgen.

De opengeplooiden halmen van (blijkbaar) haver- en tarwestro werden op een doorschijnend papier of op zeer fijn weefsel geplakt. Op die rugzijde kon dan worden getekend datgene wat achteraf werd uitgesneden. De letters en figuren die langs de strozijde of voorkant geen spiegelbeeld mochten vormen (d.i. omgekeerde voorstelling krijgen), werden vooraf op het doorschijnend papier getekend en wel op de zijde die met lijm zou worden bestreken. Die letters schenen, na het opplakken, door en konden worden uitgeknipt. Cirkelvlakjes (voor samenstelling van druiventrosjes b.vb.) en sterretjes werden met een hol beiteltje van die vorm uitgeslagen. Eens het snijwerk klaar, konden de onderdelen op een donker vlak worden gekleefd om de prent samen te stellen. W.

MEER OVER PRENTEN IN STROWERK IV

Het museum Rietgaverstede te Nevele bezit twee prenten in de aard als in *Ons Heem*, jrg. XVIII, omslag blz. I, bedoeld. Het ene is gemaakt in het klooster van Nevele in 1895 ter gelegenheid van een kloosterjubileum. De uitvoering is zeer mooi en fijn. De tweede is een geschenk vanwege de gemeente in 1905 ter gelegenheid van een gouden bruiloft. De uitvoering ervan is grover maar typeert wel de volkskunst.

Nevele.

Antoon Janssens.

STROKADERS V

Antwoord aan de h. M. J. Tulleken te Oudenaarde (*Ons Heem*, jrg. XVIII, omslag blz. I).

Het begijnhof te Sint-Amandsberg bezit dergelijke strokaders.

Sint-Michiels.

M. Vrielynck.



Alb. 159.

Steenkappersmerk op een steen van de dakkapel van de cijnskamer te Ranst.

Alle aspecten van pijp en tabak werden in het speciaal nummer van *Ons Heem* behandeld, behalve dit van het *chikken* of pruimen zoals men het in Nederland noemt. Het tabakverbruik beperkt zich niet tot pijp, sigaar of sigaret, het kan immers ook op een andere manier een genot zijn, z.o.m. met ze te kauwen. De jonge lezers moeten nu niet dadelijk een walgelijk gevoel krijgen, of een vieze snuit trekken. Vergeet niet dat Nelson en Marlborough reeds verwoede tabakspruimers waren. Hoe oud het gebruik is, kan men moeilijk achterhalen, zeker is het dat het in de vorige eeuw zeer druk beoefend werd vooral door de mijnwerkers. Maar niet alleen de werklieden, ook vele zelfstandige arbeiders behorende tot wat men toen verstond onder *de burgerij* en zelfs ook vele kantoorbedienden beoefenden deze vorm van tabaksgenot. Bij deze mensen gebeurde het *chikken* op meer diskrete wijze.

De *chikken* waren stevig in elkander gevlochten strengen tabaksbladeren die gedurende een bepaalde tijd in een soort saus geweekt waren, saus, waarvan iedere fabrikant het geheim zorgvuldig bewaarde (tabakssap, cognac, Schiedam, kruidnagel, aroma's, enz.). Men kon natte of droge *chikken* kopen, de eerste lag bij de verkoop nog in de saus, de tweede was na het sausen in een min of meer droge toestand in de bewaarpot gezet. De *chikken* hield men vers in een Delftse pot, men nam een streng uit de pot en sneed, naar het verlangen van de klant een stuk af (5 ct. voor ongeveer 2,5 cm en 10 ct. voor 5 cm). Dit stuk borg de *chikker* op in een cilindervormig kokertje dat hij in de giletzak kon meedragen. Naargelang de omstandigheden sneed of beet hij een stukje van zijn rolleke af, stak het achter de kiezen en liet het bijna onzichtbaar heen en weer schuiven in de mond. *Chikken* was toen geen schande want in elke burgerlijke café stond er naast elke tafel op de gezavelde vloer een *Spikselbakske* (spuwbakje). De mijnwerkers en fabrieksarbeiders die het zo nauw niet namen en die toch niet in de burgercafés kwamen, spuwden eenvoudig op de vloer.

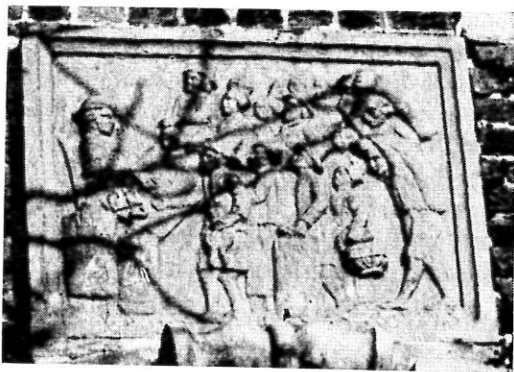
Buiten de *chikken* van roltabak waren er ook mensen die gewone fijngesneden (gekerfde) tabak kauwden, ze namen een goede greep tabak, duwden hem achter de tanden en dan maar lustig *chikken*. Deze laatste manier van *chikken* was meest in gebruik bij de mijnwerkers, deze tabak was goedkoper dan de rol, men kon er ook een dikkere greep van nemen, het roken was hen ten strengste verboden en door het stof hadden ze steeds een droge mond en keel. Oude mijnwerkers vertelden mij dat in de tijd van de mijnpaarden deze dieren *chikten* zoals de mensen. Wanneer ze van hun menner een pruim tabak kregen hielden ze die tevens achter de kiezen, om zolang mogelijk te kunnen genieten van de prikkel op hun speekselklieren. De rolleken zijn hier volkomen verdwenen, ook het *chikken* van losse tabak is geweldig afgenomen, alleen de zeldzaam worden de mijnwerkers doen het nog. Maar het werkelijk *chikken* is niet verdwenen, men vervangt de tabak nu door te kauwen op gereedgemaakte gom, gewoonte die de Amerikaanse soldaten hier ingang deden vinden in de naoorlogse jaren.

Tienen.

R. Morren.

WIE KENT NOG EEN CIJNSKAMER ?

Ons medelid, de h. Edw. Léonard, Mortsel, ondervoorzitter van de Kon. Komm. voor



Afb. 160. — Gebeeldhouwde plaat boven de poort van cijnsgebouw te Ranst.

Mon. en Landsch., stuurde ons een bericht over een cijnskamer te Ranst. Het is een één-cellig, trapgevelig gebouwtje van ongeveer 5,50 m x 7 m, aanleunend aan een boerderijgebouw in de Herentalsebaan nr. 77. Het

werd in de XVIIe., mogelijk nog in het laatste kwart van de XVIe. eeuw opgericht. De grote ingang deur, bereikbaar over een vijftredige, blauwstenen trap, is in de sluitgevel gestoken. Boven de poortboog is een gebeeldhouwde plaat ingemetseld met de voorstelling van een rentmeester die de leveringen van cijnsplichtige boeren en boerinnen in ontvangst neemt. Indien dit zeldzaam gebouwtje ter plaatse niet kan worden bewaard, moet, aldus de h. Léonard, aan Bokrijk worden gedacht.

Hij heeft aldus onze aandacht gevestigd op een alleszins merkwaardig gebouwtje. Een eerste vraag die hier rijst, en die we onze leden zouden willen laten oplossen is : hoe zeldzaam is dit monument eigenlijk ? M.a.w. bestaan er nog dergelijke cijnskamers in het Vlaamse land ? Wie kan er nog aanwijzen ?

W.

ROKENDE VROUWTJES

(Ons Heem, jrg. XVII, blz. 184)

Mijns inziens is dat rokend vrouwtje van afb. 200 een reclame geweest voor Poperingse tabak. Indertijd waren er in Poperinge veel rokende vrouwen. Inzonderheid was de Pottestraat daarvoor bekend. Ik hoorde daarover indertijd nog vertellen : *en 't was schone om zien in de Pottstrate al de vromenschen aan 't smoren al leunend over de halve deure*. Ik heb nog geweten dat er tal van *halve deuren* waren.

Maar het type van vrouwtje op afb. 200 is wel typisch Bretoens, van wezen en van klederdracht. Wat vooral de doorslag geeft, is het uitzicht van het deel van de muur, in ongelijke stukken natuursteen. Dat bestaat in Poperinge niet maar was traditioneel in Bretagne en in Morbihan. Ik kan er nog aan toevoegen, dat het kort pijpje in de mond van dat vrouwtje bij ons *é puperun* wordt genoemd.

Stavele.

André Bonnez.

AARDAPPELEN ROOIEN

(Ons Heem, jrg. XVII, blzn. 216-217)

Vóór 50 jaren werden de *petatten gestoken met 'ne greip* (= riek).

Wetteren.

Dr. J. Wouters.

van heem tot heem

BERICHT : HANDSCHRIFTEN VOOR ONS BLAD

Wij herinneren onze medewerkers eraan dat de handschriften in machineschrift moeten toegestuurd worden. Wij zullen ons verplicht zien de niet getikte teksten terug te sturen.

WINTERSEIZOEN 1963-1964

Het winterseizoen 1963-1964 werd vruchtbaar ingezet. Enkele feiten. Op 23 herfstmaand opende heemkring *De Botermolen* te Keerbergen een tentoonstelling getiteld *Aan de open Haard*. Op 12 zaaimaand werd op het kasteel Hovorst te Viersel het *Heemverbond Gouw Antwerpen* definitief opgericht, zijnde de bundeling van de heemkringen uit de provincie Antwerpen (sekretariaat : Zonstraat 3, Borgerhout). Op 27 zaaimaand opende heemkring *Berthout* te Hallaar bij Heist-op-den-Berg een tentoonstelling gewijd aan tin, koper en aardewerk, terwijl op die zelfde dag te Nieuwpoort door heemkring *Bachten de Kupe* hulde werd gebracht aan Karel Berquin, hoofdman van de kring en Nestor van de Vlaamse heemkundigen, ter gelegenheid van zijn negentigste verjaardag. Op 16 slachtmaand zagen we *Rijmenam in Woord en Beeld*, tentoonstelling die spoedig gevolgd zal worden door de vaste organisatie van een heemkundige kring te Rijmenam. Daags nadien was het te Lede bij Aalst te doen : goudvond van de vereniging *Het Land van Aalst*. Medelid pastoor Jozef de Brouwer, uit Impe, werd ereburger, en hoe verdiend : die dag werd zijn *Geschiedenis van Lede*, een waar monument, plechtig in het licht gegeven. Het *Heemverbond Gouw Antwerpen* maakt plannen voor een provinciale molententoonstelling, die zou gekoppeld worden aan het klaarkomen van de herstelling van de prachtige stenen molen te Boechout. De kringen van Kortrijk (*De Leiegouw*), Geel (*Geels Geschiedkundig Genootschap*) zonden weerom een stevig jaarboek in het licht, terwijl het Verbond van Westvlaamse Heemkundige Kringen uitpakte met een gedegen

hulde-album voor ere-konservator dr. J. de Smet van Brugge.

NIEUWE TRADITIES BIJ

GITSCHOTEL BUURSCAP TE BORGERHOUT

Wij kunnen het eerste lustrum melden van de *heemjaarmis*, sinds 1959 bij het afsluiten van de jaarwerking opgedragen in de oudst bekende bidplaats in ons heem, nl. de kloosterkapel O.-L.-Vrouw-van-zeven-Weeën, in de Vosstraat. Wij gedenken dan de kunstenaars die ons heem hielpen bouwen en verrijken : Em. van Averbek (bouwmeester), Joris Nauwelaerts (kunstschilder), Gustaaf van Meel (bouwmeester), J. Huygh (bouwmeester), Rik Sauter (beeldhouwer). Dit jaar hadden wij medelid Guido Aelbrecht te betreuren die zich verdienstelijk maakte met zijn propageren van Driekoningenavonden. Op 22 december 1963 werd de heemjaarmis druk bijgewoond. Zij werd opgedragen door Z.E.H. Prof. J. Huygh, leraar aan Sint-Jan-Bergmanskollege te Antwerpen. Het thema *Heemliefde* in zijn sermoen had velen ontroerd.

Ook de Driekoningenavond begint traditie te worden. Het kaarten van voorheen is vervangen door kleurendia's. Het trekken van de koningsbrieven is het hoogtepunt, met aankleding van de koning die zijn koningin kiest. Nar en raadsheer kweten zich flink van hun taken. Het bezoek van de Driekoningen is een gebeurtenis op zichzelf. De wafelen met geurende koffie en het optreden van enkele leden met oude *romancen* wisselden af. De kosteloze tombola met *Hij leve lang* besloot de avond.

F. Van de Vijver.

NIEUW HEEMMUSEUM

Te Kontich werd op 29 herfstmaand 1962 een nieuwe, zeer goed geslaagde zaal van het museum plechtig opengesteld ; te Roeselare werd 's anderendaags het nieuwe museum feestelijk ingehuldigd.

Eerstgenoemd museum heet *Museum voor*

Heemkunde, het tweede *Museum voor Folklore en Plaatselijke Geschiedenis*. Waarom niet eenvoudig, klaar, kort en duidelijk *Heemmuseum*? Die naam zegt volkomen wat het museum is en beoogt. In Duitsland, Oostenrijk, is de naam *Heimatmuseum* vast ingeburgerd. In ons Nederlands klinkt dat als *Heemmuseum*. Waarom blijkt die klinkende, veelzeggende naam hier zo moeilijk ingang te vinden? Zouden de nog komende musea van die aard, en waarom ook niet de reeds bestaande, zich niet tot de hier voorgestelde naam bekeren? De ellenlange namen die worden uitgedacht dekken nog steeds niet zo goed de inhoud als het kernachtige *Heemmuseum*. Leve dus de *Heemmusea*, van Heist-op-den-Berg en andere plaatsen! W.

HALLAAR

Een tentoonstelling *Tin, koper en aardewerk* werd door de Heemkundige Kring *De Berthoutzonen* ingericht op 27 oktober 1963 in de parochiezaal. F. S.

HOOGSTRATEN

Op 27 oktober 1963 vierde *Hoogstraten's Oudheidkundige Kring* zijn 55-jarig bestaan. Dr. A. Keersmaeckers sprak de feestrede uit. Z.E.H. Deken Lauwerys, die gehuldigd werd, gaf een historisch overzicht van de Kring, vooral over de laatste 10 jaren.

F. S.

AARSCHOT

Een iconografische tentoonstelling *Aarschot in beeld* (foto's, prenten, schetsen en schilderijen) werd door de *Aarschotse Kring*

voor *Heemkunde* ingericht met de medewerking van het Stadsbestuur. Ze vond plaats in de zaal van de Stedelijke Beroepsschool van 10 tot 22 augustus 1963. F. S.

DE VOERSTREEK

Er is een *Toeristische Weg- en Wandelkaart van de Voerstreek* verschenen, prijs F 12, en een toeristische gids *De Voerstreek*, prijs F 12. Te bestellen bij de V. v. V. De Voerstreek, Withuis 137, Moelingen, Limburg. Ga beslist tijdens het verlof eens naar de Voerstreek.

DEURNE

Wie maar enigszins kan, verzuime niet de buitengewoon leerrijke en verzorgde tentoonstelling *De gedekte Tafel vroeger en nu*, in het Sterckshof te Deurne-Antwerpen, te bezoeken, ingericht door ons medelid drs. Piet Baudouin, die ook de zeer belangrijke catalogoog verzorgde. Open tot 6 september 1964. Mag men niet missen!

BRUGGE

In de Hallen werd een tentoonstelling ingericht met iconografisch materiaal over het centrum van Brugge. De promotor was Gs. Michiels die terzelvertijd een belangrijk en rijk geïllustreerd boek schreef over de iconografie van Brugge.

OOSTENDE

Ter gelegenheid van het duizendjarig bestaan van Oostende werd een zeer belangrijke tentoonstelling ingericht in de Koninklijke villa te Oostende. De heemkundige kring *De Plate* had hierin een groot aandeel. Met hulp van het Rijksarchief te Brussel werd een belangrijke catalogoog uitgegeven.

LANDDAG 1964.

Zal doorgaan te Bokrijk op 26 en 27 herfstmaand. Programma wordt in volgend nummer afgedrukt. Elk lid zal ook een omzendbrief desaangaande toegestuurd krijgen, met inschrijvingsblad en richtlijnen. Elkeen kan die dagen van nu af reeds vrij houden!

Tijdschriftenschouw 1960-1961

ANTWERPEN. Tijdschrift der Stad Antwerpen. Pelikaanstraat 6, Antwerpen.

6e jrg. (1960) : Nr. 1 : K. C. Peeters : Tentoonstelling Antwerpen 1860-1960 (1-5) ; L. De Kesel : Het tienjarenplan — I. Panorama der verwezenlijkingen (6-15) ; F. Smekens : Van gisteren en morgen. Tentoonstellingen in de Oudheidkundige Musea (22-25) ; J. Van Beylen : Het kotschip « De Stad Antwerpen » (26-32) ; Ed. Frison : Het groot herbarium : Sieber — von Reichenbach — Henri Van Heurck. De studie van de plantkunde te Antwerpen in de 19e eeuw (33-41) ; P. Arents : Antwerpen in dicht en lied X (42-44). — Nr. 2 : A. Van de Walle : De archeologische opgravingen in het oud stadscentrum te Antwerpen (48-60) ; L. De Kesel : Het tienjarenplan — II. De havenuitbreiding in de realiteit (62-70) ; R. Avermaete : Bij de restauratie van de Landschot-Kapel (75-79) ; H. Cooreman : Ondergronds Antwerpen (80-85) ; P. Arents : Antwerpen in dicht en lied XI (86-92). — Nr. 3 : F. Vissers : Lillo (106-109) ; J. van den Nieuwenhuizen : De stadsuitbreiding van Antwerpen tussen 1860 en 1914 (110-121) ; F. Peeters : Centralisatiegebouwen ten behoeve van de Dienst voor stadswerken en de Dienst voor stadsgebouwen (122-125) ; L. De Kesel : Het tienjarenplan — III. Het verkeersprobleem in de noordelijke uitbreidingszone (126-133) ; H. Cooreman : De Loosplaats, de Quinten Matsijlslei en de Van Eycklei gemoderniseerd (134-140). — Nr. 4 : F. Tijsmans : Brug of tunnel ? De nieuwe oeververbinding te Antwerpen (141-146) ; R. Braem : Het administratief centrum in wording (147-151) ; Renaat Verbruggen : Antwerpen krijgt een nieuwe schouwburg (152-157) ; E. Bos : Zandvliet (158-163) ; Ed. Frison : De uitbreiding van stad en haven in 1860-1880 en het geologisch-paleontologisch bodemonderzoek. Rond de « Société paléontologique de Belgique » (164-171) ; H. Cooreman : De riolering van de Antwerpse agglomeratie (174-180).

7e jrg. (1961) : Nr. 1 : Roger Marynissen : Het retabel van Averbode uit de verzamelingen van het Museum Vleeshuis (6-15) ; L. De Kesel : Het tienjarenplan — IV. Antwerpen, honderdjarige petroleumhaven (16-36) ; D. Vervliet : Ameet Tavernier, lettersteker. Een onbekende tijdgenoot van Christoffel Plantin (37-41) ; P. Arents : Antwerpen in dicht en lied XII (42-48). — Nr. 2 : C. C. Adriaenssens : Berendrecht (58-69) ; L. De Kesel : Het tienjarenplan — V. De nieuwe toegangspoort tot de verruimde haven. [De nieuwe sluis te Zandvliet] (70-85) ; J. Van Beylen : Zeeland : schepen en scheepvaart (86-100). — Nr. 3 : A. Corbet : Een nieuw Conservatoriumgebouw te Antwerpen (101-103) ; R. Marynissen : De restauratie van Rubens' Kruisafneming in voorbereiding

(110-119) ; J. Michiels : Een kleine kroniek van het Bestendig Muziekfestival (120-127) ; Hélène Ballings : Het Museum Ridder Smidt van Gelder (128-131) ; P. Arents : Antwerpen in dicht en lied XIII (132-136). — Nr. 4 : J. Wilms : Voor een schoner Antwerpen (137-141) ; I. Vertessen : Boëtius en Schelte a Bolswert. Bekende graveurs uit de kring rond Rubens (142-147) ; Hélène Ballings : Herdenkingstentoonstelling Ridder Smidt van Gelder (148-153) ; L. Voet : Het Museum Plantin-Moretus als centrum van bibliofilie (154-160) ; W. Dehennin : De Philharmonie van Antwerpen : 1955-1961 (161-165) ; W. Van Nespen : De tentoonstelling « Leger en Volksleven » (166-170) ; P. Arents : Antwerpen in dicht en lied XIV (171-176).
F. S.

DE AUTOTOERIST. 13e jrg. — DE TOERIST. 39e jrg. (1960). Sint-Jakobsmarkt 45, Antwerpen.

Nr. 1 : Boerenkrijgnummer. Antoon Lowyck : Boerenkrijg en toerisme in West-Vlaanderen ; Alfons Suykens : De Boerenkrijg in Klein-Brabant ; Reimond Peeters : De Boerenkrijg in de Antwerpse Kempen ; J. Grauwels : De slag te Hasselt ; A. Keersmaekers : De Boerenkrijg in de spiegel van onze literatuur. — Nr. 2 : Kortrijknummer. J. M. L. De Meyere : Kortrijk, hoofdstad van Zuid-West-Vlaanderen ; Jan Soete : De geschiedenis van Kortrijk in vogelvlucht ; Jozef Cordie : Kortrijk, toeristisch centrum ? ; Hubert Sap : « De Luister der Nederlandse Taal » ; Marcel Notebaert : Oude schilderijen in het Kortrijks Museum ; Jacques Vierin : 1900 Jaar Kortrijk. — Nr. 6 : Juliana de Vriendtnummer. Met bijdragen van F. Van Cauwelaert, J. Crick, I. Opsomer, F. Bolckmans, M. de Vroede, Denijs Peeters, D. Vansina. — Nr. 8 : Poperingenummer. Daniël Merlevede : Lenaart-Lodewijk de Bo ; Daniël Berat ; Lof van Poperinge ; A. Deschrevel : De Poperingse kerken ; Daniël Merlevede : Poperinge, hoppeland ! — Nr. 9 : Wim Verkammen : Lommel, de meest uitgestrekte gemeente van Limburg ; Hendrik de Cock : Voorhistorische voorwerpen in het klooster te Kattenbos-Lommel ; Remi de Cnoder : Het gezinsleven in de kunst van Marten Melsen. — Nr. 10 : Boechoutnummer. Piet Nuten : Toondichter Jef van Hoof, 1886-1959 ; Eugene de Ridder : Merkwaardig Boechout. — Nr. 11 : Ronsenummer. Ivo Brouwers : Een stukje geschiedenis van Ronse ; Albert Cambier : Onze monumenten. Wat verdween en wat overbleef ; Albert Cambier : Ronse viert deze zomer zijn 1300-jarig bestaan ; Gaston van de Merckt : Ronse's hoogdag ; de Fiertel of Ommegang van St. Hermes ; Germain de Rouck : Sint Hermes en zijn kultus in de literatuur ; Mia Flament : Ronse, parel der Vlaamse Ardennen. — Nr. 12 : Aiden Plunkett : Het Iers Franciskaans kollege te Leuven ; Brendan

Jennings : Ierse geleerden aan de universiteit van Leuven, 1548-1794 ; Id. : Ierse regimenten in Vlaanderen. — Nr. 13 : Lissewege-Tielt-Tongerenvlassenbroeknummer. Johan Ballegeer ; Lissewege's drieluik ; Willem van Saeftinghe — Walram Romboudt — Jacobus Reynaert ; André Cartreul ; Lissewege ; Lucien Dendooven : Ons oud Ter Doest ; Karel Heireman ; Vlassenbroek ; Marcel Brauns ; Valery Stuyver ; Anna Haack : Manuel Iturri-Guzman maakt prenten met zeeschelpen te Vlassenbroek ; Henry Baillien : Tongeren ; Bernard Geukens : Stadsschoon te Tongeren ; Jozef Vols : Mariaverering en heiligdomsvaart ; Paul Perilleux : De Kroningsfeesten te Tongeren. — Nr. 17 : Mandus de Vos : De Rederijkerskamer « Sint Barbara » te Asse. — Nr. 19 : Walter van Beselaere : De schenking Mevrouw Marthe Mathijs-Vanneste in het Muzeüm te Sint-Niklaas ; M. R. Vrielynck : De laatste Lissewegse molen met ondergang bedreigd. — Nr. 23 : Iepernummer. Oktaaf Mus : De ontwikkeling van Ieper ; Antoon Deschrevel : Ieper en zijn hallen ; Alfred Caenepeel : De Ieperse vestingen ; Charles van Renynghe de Voxvrie : Men verwacht U in het herenhuis Merghelynck ; Roland Annot : Op de rand van geschiedenis en actualiteit. (Militaire begraafplaatsen) ; Renaat Buckinx : Weerzien met de Westvlaamse Bergen. — Nr. 24 : Lodewijk de Pauw : Het herenhuis de Vincke, Instituut van Celst, te Antwerpen.

Jozef van Overstraeten : Wat betekent mijn familienaam (CLXIX, Chaumont — CXCII, Clitus) in de nummers 1-24.

14e. jrg. — 40e. jrg. (1961) : Nr. 1 : Denijs Peeters : Het Nikolaus Rockoxhuis te Antwerpen. — Nr. 2 : Lieven Gijpen : Het bronnengebied der beide Neten. — Nr. 3 : Piet Verschuere : Vlaamse kastelenbouwers in het land van de Vikings. — Nr. 4 : Karel Van Brussel : Verdwenen toerisme te Wetteeren. — Nr. 5 : Willebroeknummer. Karel de Decker : Het Polderland van Willebroek ; Id. : Heindonk, het « eindeke van de wereld » ; Id. : Zoeklicht op het Vaartland ; Id. : Folklore in het Willebroekse Vaartland. — Nr. 7 : Grimbergennummer. Karel Jacobs : Het prinsengoed te Grimbergen ; D. J. Delestré : Oude huizen te Grimbergen ; Karel Jacobs : Zingende molens te Grimbergen ; J. J. Feyen : Grimbergen, « die Princelyke » ; Frans Weemaels : De St-Donatuskapel te Grimbergen. — Nr. 8 : Genknummer. Lodewijk Driessen : Herinneringen... ; A. Remans : Genk in de geschiedenis ; Jan Van Isacker : Het ontstaan van Genk's economische waarden ; J. Broeckx : Het Genk van heden ; W. Karsman : Genk en de toekomst ; Jos Thomas-Van Marsenille : Sociaal-economisch beeld van Genk ; Lodewijk Driessen : Wegverkeer en verkeersveiligheid te Genk. — Nr. 9 : Pajottenlandnummer : Prosper van Herreweghen : Vanwaar komt de naam Pajottenland ? ; Id. : Langs de oude weg Brussel-Geraardsbergen ; Id. : De Kruiskapel te Gooik ; Jozef de Krem : Het Pajottenland als aard-

beienstreek ; Prosper van Herreweghen : Het kerkje van Sint-Anna-Pede ; Marcel Kayaerts : Een kijk van op de V.T.B.-uitkijktoren te Schepdaal. — Nr. 10 : Jef Deroose : Heist-Duinbergen ; Id. : De Heistse visserij ; Hubrecht Gobert : De volkskracht van de Heistse visserij. — Nr. 11 : Raf van den Abeele : Kunstleven te St-Martens-Latem ; Mevr. Demeter-Thielman : Karel van de Woestijne te St-Martens-Latem ; Hubert De Vijlder : Oudegem, bakermat van « De Filosoof van Hagem », herdenkt zijn « Vier Groten » ; Kamiel Swinnen : De Tongerse Basilica-koncerten ; Hubert Sap : Praalstoet van de Nederlandse taal [te Kortrijk]. — Nr. 12 : Marcel Sas : Turnhout 750 jaar stad en vrijheid ; Gaston de Smet : De kapel van O.-L.-Vrouw ten Beukenboom te Voorde ; Albert Andries : Strombeek-Bever. — Nr. 13 : Hasseltnummer. C. Marten Bussels : Hasselt in de volle glorie ; Albert Cox : Hasselt... Mariale stad bij uitstek ; Adrien Theatre : De zevenjaarlijkse feesten van Hasselt ; Constant Raymaekers : Het Virga-Jessespel ; Staf Stroms : Hasselt en de sport ; Jan Douven : De « heerlijkheid Oostham » en haar St-Kristoffelbedevaart met Antwerpen als « Hinterland » ; R. Bogaert : Dom Modest van Asscheherdenking. — Nr. 14 : Mechelennummer. Rafaël Tambuyser : Mechelen jubileert ; Renaat de Roo : Te Mechelen in december 1561 ; Albert Torfs : Wat is er in Mechelen nog te zien ? ; Adolf Jansen : De beeldhouwkunst te Mechelen in de 16e. eeuw ; Heinrich Sermeus : Over de nood van onze Mechelse monumenten ; Renaat van Rompay : Toerisme en filatelie. (Mechelen in de filatelie). — Nr. 15 : Ferdinand Milleville : De Blankaart. — Nr. 16 : C. Albrecht : Maldegem, vroeger en nu ; Val. Posman : De Fanfare « St. Cecilia », Maldegems oudste maatschappij ; Remi van de Moortel : Mevrouw Courtmans-Berchmans, 1811-1890 ; Remi van der Beke : Het Mevrouw Courtmanspad van de V.T.B. te Maldegem ; P. Herpelinck : De handboogilde St-Sebastiaan te Maldegem ; Jos Proost : Merkwaardigheden te Ranst. — Nr. 18 : Piet Verschuere : Vlaamse kunstschatten in Denemarken ; Aloïs Seldsens : 125 Jaar Borgerhout, 1836-1961 ; Marcel Sas : Het nieuwe stadhuus te Turnhout. — Nr. 19 : Etienne Cooreman : Voor betere wegen in het arrondissement Dendermonde. — Nr. 20 : Hendrik Smisjaert : Wintertoerisme te Oostende en aan de kust ; Frank Edebau : Oostende als inspiratiebron ; Marc Struye : Het Kursaal, paleis van Oostende ; Herman Moerman : De Oostendse vismijn ; Mark Vanhecke : Enkele economische beschouwingen over Oostende. — Nr. 21 : Remi de Cnodder : Het muzeum Smidt van Gelder te Antwerpen. — Nr. 22 : A. Claes en T. Hansen : Vijftienvintig jaar Postmuzeum. — Nr. 23 : Valeer Pil : Zonnebeke en zijn Augustijner abdij. — Nr. 24 : C. Albrecht : De Mevrouw Courtmansherdenking te Maldegem ; Stan Leurs en Hintens : Het Hotel Continental op de Groenplaats te Antwerpen ; Jozef Heinz : De Vlaamse Konferentie van de Balie te Antwerpen.

Jozef van Overstraeten : Wat betekent mijn familie-

naam ? (CXIII, Bavin — CCXVI, Colyn), in de nummers 1-24.
F. S.

ASCANIA. Driemaandelijks ts. over Asse, zijn streek en zijn mensen. Asse, Lindendries 397a.

IIIe. jrg. (1960) : Nr. 1 : J. Spanhove : Oorsprong van families te Asse : Pregaldino, Pouliart, Ebrard, Cocquereaux, Tistaert, Rochette, blz. 1. — J. Durnez : Assese gezegden : E' stukske eten, blz. 6. — J. Spanhove : Aanhoudingsbevel en persoonsbeschrijving van Charlepoeng, blz. 7. — L. J. Vandewiele : De rijkdom van een oude apoteek (Gasthuis te Asse), blz. 9. — E. Van den Broeck : Van nieuwjaars-, Halfvasten- en Paaswensen, blz. 16. — L. E. : Enkele weerspreuken uit Asse, blz. 20. — C. Coppens : Asse en het archief van Affligem, blz. 22. — G. De Swaene : Gebruiken in de streek van Asse, blz. 39. — Nr. 2 : J. Spanhove : De pastoors van Asse tussen 1609 en 1791, blz. 1 — vervolg in nr. 4, blz. 7. — M. de Clippele : De plaatsnaam De Gemeeynte, blz. 15. — J. S. : Zusters van Gijzegem, blz. 17. — F. De Smedt : Van waar komt de familie De Smedt, blz. 24. — J. Spanhove : De stenen 's Heren Staak, blz. 25. — Id. : De familie Van Innis, blz. 28. — Id. : Passanten in het Passantenhuis, blz. 29. — Id. : Plaatsnamen onder het Frans Bewind, blz. 31. — L. E. : [Volkskundige sprokkelingen over :] Volksgeloof bij het oorsuizen, blz. 16 ; Id. : rond de spin en over het zuchten, blz. 18 ; Enkele rijmen — De betekenis van het jeuken, blz. 27. — Nr. 3 : Nummer gewijd aan de Hop- en Bierfeesten met artikels over Hop en bier in de volksgebruiken, verder : J. Durnez : Asse en zijn [oude] herbergen, blz. 21. — L. Van de Perre : De hop in de plaatsnamen, blz. 28. — J. Durnez : Pinteliederij (volkstaal over het drinken), blz. 30. — A. D'H. : Hekelgemse sprokkels, blz. 31. — Nr. 4 : L. Leeman : Korte geschiedenis van de Kon. Handboogmij, Concorde, blz. 1. — F. De Smedt : Familie Verbrugghen, blz. 17. — Eug. Van den Broeck : Huismerken te Asse, Hekelgem, Aalst, Meise en elders, blz. 21 ; vervolg in IV, 1961, nr. 1, blz. 24. — A. D'Haese : Van een Hekelgemse pastoor die tweemaal stierf, blz. 27.

IVe. jrg. (1961) : Nr. 1 : F. De Smedt : Ringsteking of carroussel te paard rond 1860, blz. 1. — J. Durnez : Trekt ca neus nie op (Volkstaal), blz. 14. — J. Spanhove : Geneesheren Van Innis, blz. 17. — L. Ebrard : Volksparodies op gebeden en catechismus en Wilde Vespers, blz. 19. — C. Coppens : Studiebeurzen aan het Pauskollege te Leuven ten laste van de parochie Asse, blz. 30. — Nr. 2 : K. Pletinckx : De harmonie Ste.Cecilia jubileert, blz. 1. — F. De Smedt : Bij een paar oude liedekens, blz. 25. — Sprokkelingen. — Nr. 3-4 : J. Delafortrie : Asse-Terheide onder het Frans Bewind, blz. 1. — J. Durnez : E' schrieverke (Volkstaal), blz. 3. — J. Heymans : Molens van Terheide, blz. 4. — C. Coppens : De renten van de kape-lanie van St.-Anna en St.-Barbara in de kerk van

Asse, blz. 11. — L. Ceyskens : Hendrik Calenus, pastoor van Asse, blz. 15-50. — E. Van den Broeck : Merkwaardig dubbel jubileum (Oudste weekblad van België), blz. 51.
L. E.

DE BRABANTSE FOLKLORE. Driemaandelijks ts. van de Dienst voor Geschiedkundige en Folkloristische Opzoekingen der provincie Brabant.

Jrg. 1960 — nrs. 145 tot 148 : A. Van Hageland : Volkskundig mozaïek 1959. — Id. : De mens in het volksleven. — Id. : Hulde aan Prof. Dr. R. Foncke. — M. Polfliet : Jef Ballegeer, de enige spiegelpoët ter wereld (volksdichter). — Leo Tulkens : Utsenaken (gehucht van Oplinter). — R. De Roeck : Tijdspiegel : voornamen. — F. Maes : Het Silexsteen te Tienen. — F. Lehouck : Bijdrage tot de geschiedenis van de Maastorten rond 1887. — A. Van Hageland : Het volkslied in de branding ; het straatlied ook een volkslied ? — Id. : Het sagenonderzoek aan de Leuvense universiteit. — Id. : In Memoriam Pol Heyns. — E. Lousse : Staten met en zonder standen. — A. Ver Elst : Een dronk met de gebroeders Tissens. — P. D. : Optocht bij Vastenavond te Tienen, 1865. — J. Philippen : Geschiedenis langs de Demerboorden. — A. Bal : Geschiedenis van Huizingen. — A. Van Hageland : Volkskunde in radio en televisie. — R. De Roeck : Uit het volksleven in Zuid-West-Brabant. — L. Tulkens : Albrecht van Leuven. — A. Van Hageland : Internationale volkskundige oogst 1959-1960 ; kanttekeningen bij recente publikaties. — L. Tulkens : De Steenberg te Wommersom. — M. Polfliet : Maria-beelden in Brabant. — A. Van Hageland : Volkskunde en oceanografie. — P. P. Vande Spaginen : Griezellegende bij de Pauwelbende van Galmaarden. — R. De Roeck : Praatje over de goede oude tijd.

Jrg. 1961 — nrs. 149 tot 152 : R. De Schrijver : De dreef naar de oude abdij Affligem, blz. 5. — L. Tulkens : De Commanderie van Walsbergen te Wommersom, blz. 20. — R. De Roeck : Gestichten van gezondheid en liefdadigheid, blz. 41. — A. Vanderstichel : Schrift en schrijfmateriaal, blz. 47, 190 en 297. — J.-P. Claes : Het water in de volkstaal, blz. 69. — A. Houbaert : De patroonheilige, blz. 88. — J. Van Bellingen : De moord op Bisschop Albert van Leuven in 1192, blz. 113. — R. De Schrijver : J. De Doncker, 1780-1831, burgemeester van Hekelgem, blz. 130. — J. Philippen : Diesterse folklore, blz. 144. — P. P. Vande Spaginen : De uitzichtloze tocht van Amandus in de Markestreek, blz. 155. — R. De Roeck : Van homeopaten en waterdokters, blz. 227. — P. Dewalhens : De kermissen te Tienen, blz. 240. — L. Schalkens : Ontspanning in het verleden : De Opticie uit de XVIIIe eeuw en later, blz. 247. — P. P. Vande Spaginen : De Pauwelsdagen en Pauwelsbroodjes te Galmaarden, blz. 373. — P. P. Vande Spaginen : Spot en animositeit in en om de Brabantse Zuidwesthoek, blz. 423.
L. E.

ONZE STAM

Een vis heeft de eer

Vissen op wapenschilden zijn in onze gewesten eerder zeldzaam, vergeleken dan met wat het Noorden biedt. Een bekend geval is wel het wapen van Orval in de Ardennen, met zijn *geringde* zalm, maar veel visemblemen komen er voorzeker op onze gemeentewapens niet voor. Anders was het gesteld bij onze z.g. familiewapens. Daar treffen we de vis veelvuldiger aan. Als vanzelfsprekend ook, omdat wij aardig wat familienamen bezitten voor wie een bepaalde vis tot een kleurig en fleurig zinnebeeld kon dienen. Wanneer b.vb. de familie De Visch zich uiteraard met een onbepaalde vis als embleem kan vergenoegen, dan voelden families gelijk de De Baarzen, de Snoecken of de Cabilliau's het aan hun naam verschuldigd toch maar best beroep te doen op hun overeenkomstige naamgenoot-vis. Zijn beeld prijkte op hun uithangbord, eventueel wapenschild, hel schitterend op het somber *sabel* (zwart) of het rustige *azuur* (blauw) of het strijdlustige *keel* (rood) van het veld.

Volgens stijl en mode kon zo'n vis in stand — het zij rechtop of liggend — en ook in aantal op een wapen verschillen, maar afgebeeld met echt kenmerkende trekken — als door een vissersoog bekeken — werden die vissen meestal niet. Daarom is méér dan ééns gerechte twijfel mogelijk betreffende de werkelijke vissoort; men spreekt al gauw van een zalm waar het een forel kan zijn. Wel paste men blijkbaar een conventioneel middel toe. Een *grootvis* (b.vb. zalm of kabeljauw) werd, ofschoon niet altijd, uitgebeeld *paalsgewijs* (d.i. rechtopstaande) met een zwierig omge-

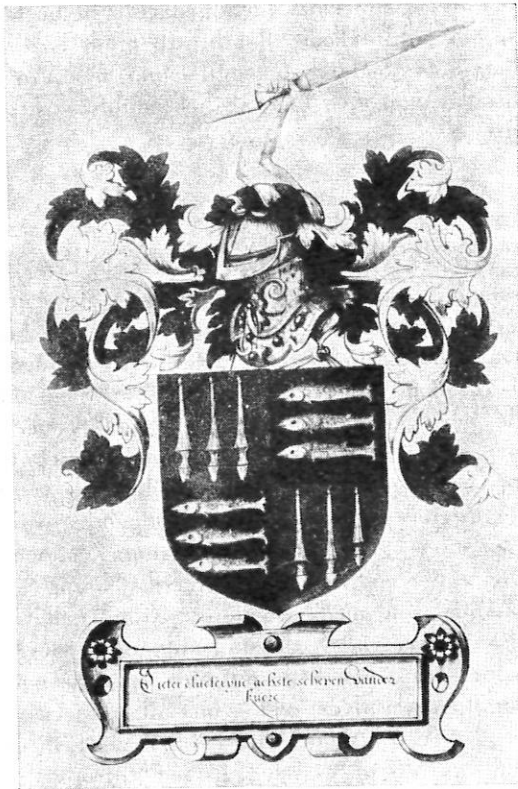
bogen staart, dusdanig dat hij het ganze schildveld inneemt, de bijgedachte in beeldspraak uitdrukkelijk, dat hij zo groot is, dat men hem noodgedwongen de staart moest om buigen wou men hem op het schildvlak krijgen.

Gents voorbeeld.

Nu een specifiek Gents voorbeeld: raadselachtig en, oppervlakkig gezien, verrassend.

De bijgevoegde afbeelding toont ons het wapenbord van Pieter Clueterinck, een *goede* — ofschoon rumoerige — burger van Gent uit de bewogen jaren 1578-82. Duidelijk geeft het gevierendeeld schild het vermaagschap zijn weer met een andere familie: de twee kwartieren met de vissen. Dusdoende werd, niet alleen zijn eigen familienaam, maar ook die zijner moeder gememoreerd. Hierop afgaande zou men geredelijk veronderstellen, dat Pieters vader, de stadsontvanger Lieven Clueterinck, een lieve juffrouw trouwde wier familienaam alvast wel — met alle respect gezegd — een *visklank* zou hebben: iets in de zin van Vis of Visscher, of een juffrouw De Blicck misschien, wat weet ik al... Gelijk hierboven gezegd, valt het moeilijk in het afgebeelde een speciale soort vis te herkennen. Onthutsend, intrigerend meteen, werd het, toen bleek dat Pieters vader niet minder dan drie *geselnden* heeft gehad: 1° de vroeg overleden Clara Versaeren of van der Saeren; 2° de eerbiedwaardige en kroostrijke Lijsbette de Mueleneere; 3° de uitheemse juffrouw de Lysalz.

Dus in geen van die namen ook maar één *visklank*, ten minste op het eerste gezicht. Onbetwistbaar is echter : de moeder van onze Gentse schepen Pieter Clueterinck was wel degelijk Lijsbette de Mueleneere. Zou de wapentekenaar Van der Schelden (volgens de stadsrekeningen) zich werkelijk vergalopeerd hebben, de eerzame naam Molenaar zo maar in een grillige bui met een drietal visjes uitbeeldend ? Alsof hij niet een schilderachtige molen daarvoor in de plaats hadde kunnen stellen ; of waarom had hij anders geen beroep gedaan op de symboliek van de *molenijzers* ; of, anders nog, het deel voor het ge-



Afb. 161.

heel nemend, een fraai opgeblonken molenwiek ? 't Bleef een raadsel, maar vissers weten raad.

Inderdaad — en zo er onder de leden van het Verbond voor Heemkunde ook sportieve

vissers mochten zijn, dan zullen zij het best weten — een *maalder* is niet alleen de man die ons het meel bezorgt, maar ook de naam van een vis. Die hield zich voornamelijk op, in en bij felbewogen wateren, zoals watergemalen en watermolens, weswege de spraakmakende gemeente deze vis, die voordien een andere naam had, tot *maalder* omdoopte. In gewesten waar de vorm *maalder* min of helemaal niet gebruikelijk was — zoals in het Gentse — gebruikte men hiervoor het geijkte woord *meuleneer*.

Terecht dan geeft deze molenaar-vis de juiste symboliek voor een bezitter van een watermolen weer. De molenwiek kwam niet te pas. Allicht mogen wij besluiten : de voorouder van onze eerzame Lijsbette de Mueleneere moet een van die watermolenaars geweest zijn, bedrijvig op de enige *Meulenbeke* uit de Gentse omgeving, namelijk deze molenbeek die te Melle in de Schelde uitmondt. Zou het gewaagd zijn te veronderstellen dat genoemde beek eertijds visrijk was en dat de *maalder*, een vis thans in onze streken uitgestorven of zeldzaam voorkomend, er prachtig gedijde ?

Beschrijving van het wapen (zie afb. 161).

Een gevierendeeld schild : 1 — 4 : in keel (rood) drie gouden steeksperen paalsgewijs naast elkaar, de speerpunt opgeheven en zilver (d.i. Clueterinck) ; 2 — 3 : in sabel (zwart) drie zilveren maalders (of molenaars) boven elkaar, balksgewijs en rechtsgewend (d.i. de Mueleneere).

Het schild gedekt met een gesloten steekhelm, ter weerszijden voorzien van dekkleden in goud met rood gevoerd en een wrong van dezelfde kleuren ; als helmteken : een uitkomende, naakte rechterarm in natuurlijke kleur, één der steeksperen uit het schild hooghoudend.

Afbeelding overgenomen uit het *Gents Armoriaal* berustend in de Univers. bibl. Gent Nr. G. 5873 (± 1579-80).

Gent.

M. Macharis.

Familiekundige Vraagbaak

421. PETRUS DE BRUYCKERE huwde Magdalena FOCKE die overleed te Adegem op 21 mei 1724. Uit dit huwelijk sproten elf kinderen : Cornelia, geboren te Adegem op 8 sept. 1695, Magdalena, geboren id. op 10 dec. 1697, Joannes Ferdinandus, geboren id. op 9 jan. 1699, Jacobus, geboren id. op 10 mei 1701, Maria Magdalena, geboren id. op 9 okt. 1703, Judocus, geboren id. op 8 okt. 1705, Petronella, geboren id. op 1708, Cornelius, geboren id. op 3 juni 1710, Joanna Cornelia, geboren id. op 8 jan. 1712, Maria Theresia, geboren id. op 14 maart 1714, Cornelius, geboren id. op 24 juli 1716. Waar en wanneer is Petrus DE BRUYCKERE geboren, gehuwd en gestorven ? Wie waren zijn ouders ?

Gevraagd worden inlichtingen over het voorkomen van de familienaam De Bruyckere, De Bruycker, De Bruikere, De Brucker te Adegem en Maldegem in de 16e. en 17e. eeuw.

Gent.

W. Steeghers.

422. MARTINUS DE WITTE huwde Monica TUYTSCHAEVER (DUYTSCHAVELE) die overleed te Landegem op 22 maart 1754. Uit dit huwelijk sproten negen kinderen : Thomas, geboren te Landegem op 28 sept. 1712, Georgius, geboren id. op 22 febr. 1714, Livinus, geboren id. op 4 aug. 1716, Maria Anna, geboren id. 28 aug. 1717, Josepha, geboren id. op 30 maart 1720, Petrus Egidius, geboren id. op 1 jan. 1723, Maria-Isabella, geboren id. op 7 juli 1725, Joannes Baptiste, geboren id. op 28 mei 1728, Maria Catharina, geboren id. op 1 febr. 1731. Waar en wanneer is Martinus DE WITTE geboren en gehuwd? Wie waren zijn ouders?

Gevraagd worden inlichtingen over het voorkomen van de familienaam DE WITTE in de 16e. en 17e. eeuw te Landegem, Merendree en omliggende gemeenten.

Gent.

W. Steeghers.

423. ANTOON GALLE huwde Joanna VAN LEE die overleed te Sint-Kruis (Brugge) op 20 maart 1709. Uit dit huwelijk sproten acht kinderen : Joannes, geboren te Sint-Kruis op 9 juni 1652, Petrus, geboren id. op 24 dec. 1656, Judoca, geboren id. op 23 aug. 1659, Gillis, geboren id. op 15 sept. 1663, Jozef, geboren id. op 27 maart 1666, Livinus, geboren id. op 13 aug. 1673, Marie, Jacob. Waar en wanneer is Antoon GALLE geboren en gehuwd? Wie waren zijn ouders?

Gevraagd worden elk voorkomen van de familienaam GALLE te Sint-Kruis en in de streek van Brugge in de 16e. en 17e. eeuw.

Gent.

W. Steeghers.

424. BAUDUYN VANDEVELDE huwde op 19 februari 1678 te Merendree met Judoca STEIJAERT die overleed te Merendree op 24 aug. 1690. Uit dit huwelijk sproten zes kinderen : Joannes, geboren te Merendree op 18 dec. 1678, Joanna, geboren id. op 24 nov. 1680, Petrus, geboren id. op 27 dec. 1682, Petronilla, geboren id. op 30 dec. 1685, Arnoldus, geboren id. op 23 febr. 1687, Joannes, geboren id. op 24 febr. 1690. Bauduyn VANDEVELDE overleed te Merendree op 24 juni 1704. Waar en wanneer is Bauduyn VANDEVELDE geboren ? Wie waren zijn ouders ?

Gevraagd worden inlichtingen over het voorkomen van de naam VANDEVELDE te Merendree in de 16e. en 17e. eeuw.

Gent.

W. Steeghers.

425. JUDOCUS BAUDTS huwde op 15 nov. 1727 te Lembeke met Petronella BUYSSE die op 1 nov. 1696 te Lembeke werd geboren. Uit dit huwelijk sproten zes kinderen : Anthonius, geboren te Lembeke op 8 okt. 1728, Livinus, geboren id. op 24 febr. 1730, Anna, geboren id. op 13 juni 1732, Balduinus, geboren id. op 5 maart 1734, Dorothea, geboren id. op 17 sept. 1737, Anthonia,

geboren id. op 30 okt. 1739. Waar en wanneer is Judocus BAUDTS geboren en gestorven ? Wie waren zijn ouders ?

Inlichtingen worden gevraagd betreffende de familie BAUDTS (Bauts), te Lembeke in de 16e. en 17e. eeuw.

Gent.

W. Steeghers.

426. PHILIP DE LILLE, zoon van Franchois huwde Anna BRULAERE. Uit dit huwelijk sproten vier kinderen : Anne-Marie, geboren te Adegem op 2 februari 1688, Maria Cornelia, geboren id. op 15 jan. 1690, Joanna, geboren id. op 28 aug. 1692, gehuwd met Jan Coppen ; Anna Francisca, geboren id. op 9 nov. 1694, huwde op 5 mei 1714 te Adegem met Petrus Manout, overleed op 17 aug. 1742 te Adegem. Philip DE LILLE stierf op 13 juni 1694 te Adegem. Hij was schoolmeester-boer van beroep. Zie in dit verband de artikels gepubliceerd in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 7 (1955-1956) Adegem door Daniël Verstraete blz. 90. Waar en wanneer is Filip DE LILLE geboren en gehuwd ? Wie waren zijn ouders ? Welk beroep oefenden ze uit ?

Gevraagd worden gegevens en inlichtingen over het voorkomen van de familienaam DE LILLE te Adegem in de 17e. eeuw.

Gent.

W. Steeghers.

427. CHRISTOFFEL (Stoffel, Christoffels) STEYAERT, zoon van Joannes (Jans) en Janneken De Baets huwde op 23 februari 1647 te Merendree met Pieternelle Vervenet die overleed te Merendree op 9 oktober 1678. Uit dit huwelijk sproten vier kinderen: Joanna, geboren te Merendree op 4 juli 1648, Elisabeth, geboren id. op 24 jan. 1654, Josyntien (geboorteakte niet gevonden), huwde met Baudewijn Van de Velde, Petronelle (geboorteakte niet gevonden), huwde te Merendree in aug. 1668 met Loys Beelaert. Christoffel Steyaert overleed op 19 mei 1686 te Merendree. Waar en wanneer is Christoffel Steyaert geboren ? Waar en wanneer zijn Josyntien en Petronelle Steyaert twee kinderen van hem geboren ? Waar en wanneer

zijn Jans Steyaert en Janneken De Baets geboren, gehuwd en overleden ? (hun kinderen waren Martin, Christoffel en Jan).

Gevraagd worden inlichtingen over het voorkomen van de familienaam STEYAERT in de 16e. eeuw.

Gent.

W. Steeghers.

428. LIVINUS VOLCKAERT zoon van Joannes werd geboren op 22 juli 1687 te Merelbeke, hij huwde op 17 februari 1715 te Merelbeke met Levina DE VALCKENAE-RE die overleed te Merelbeke op 30 april 1724. Livinus VOLCKAERT overleed op 8 mei 1769 te Merelbeke. Hun kinderen : Joanna, geboren te Merelbeke op 8 dec. 1715, gehuwd met Jan Van Neste, Laurentius, geboren id. op 9 jan. 1718, Josephus Judocus, geboren id. op 16 maart 1721.

Waar en wanneer is Joannes Volckaert (vader van Livinus) geboren, gehuwd en overleden ? Wie waren zijn ouders ? Zijn kinderen ?

Alle mogelijke inlichtingen worden gevraagd betreffende de familie VOLCKAERT te Merelbeke in de 16e. en 17e. eeuw.

Gent.

W. Steeghers.

429. LIVINUS DE MEIJERE huwde op 16 februari 1686 te Merendree met Anna VAN HORENBEKE die overleed te Merendree op 17 april 1744. Uit dit huwelijk sproten zes kinderen : Catharina, geboren te Merendree op 5 maart 1687, Livina, geboren id. op 1 april 1689, huwde op 8 mei 1717 met Petrus VANDEVELDE te Merendree, Joanna, geboren id. op 10 febr. 1692, Judoca, geboren id. op 18 maart 1696, Elisabeth, geboren id. op 20 nov. 1698, Petrus, geboren id. op 19 juli 1701. Livinus DE MEIJERE overleed te Merendree op 26 april 1729. Waar en wanneer is Livinus DE MEIJERE geboren ? Wie waren zijn ouders ?

Wie bezorgt ons inlichtingen over de familienaam DE MEIJERE in de 16e. en 17e. eeuw te Merendree en de omliggende plaatsen ?

Gent.

W. Steeghers.

(1560) en het stadsplan van Sanderus (1644). De voorintekenprijs bedraagt F 180. Te storten of over te schrijven op postrekening nr. 6193.53 van de Stedelijke Oudheidkundige Commissie te Wervik. — Van de hand van ALBERIC BELLEY verschijnt eerstdaags *Vremde* en dit in de reeks *Heemkundige Handboekjes voor de Antwerpse Randgemeenten*. Kostprijs F 25, overschrijven op de postrekeningnr. 42.20.67 (F. van de Vijver, Borgerhout). (A. L.). — VALERE ARICKX, *Parochiegids Sinte-Katarina* (te Assebroek), 28 blzn., Assebroek, z. d. Bij de viering van het vijftigjarig bestaan van de Sinte-Katarinaparochie werd deze gids aan al de parochianen aangeboden. Historisch overzicht, niet in de handel. — 't Manneke uit de Mane groet U. De eerste oplage was in 3 dagen uitverkocht. De almanak is reeds in een nieuwe oplage verschenen : 128 blzn., F 15 per eksemplaar. 't Manneke dankt U met zijn aller jongste en minne. Bestellen op P.C.R. 9576 Bank van Roeselare voor bankrekening 5585. — Van het gekende vlijtige heemkundige tweespan, FRANS BRESSELEERS en KAREL KANORA, uit Ekeren, verscheen het nr. 13 in hun reeks van heemkundige monografieën. Nu is het : *Op de drempel van de Polder*, 136 blzn., 20 zeer kenschetsende foto's. Prijs F 70 op postrekening nr. 53 67 09 van K. Kanora, De Beukelaerlaan 14, Ekeren, Antw. (W.). — Van onze Vlaamse grote humanistenkenner, medelid prof. dr. M. A. NAUWELAERTS, verscheen bij Kruseman, Den Haag 1963, *Rodolphus Agricola*, die met Erasmus onze grootste Nederlandse humanist is geweest, als nr. 27 in de reeks *Helden van de Geest* (190 blzn.). — Een heemkundige gebeurtenis is het verschijnen van het monumentale *Geschiedenis van Lede*, vrucht van 12 jaren onverdroten arbeid door ons medelid pastoor J. DE BROUWER, Impe (702 blzn., overvloedig verlucht. F 250, bij Heemkring Lede, voorz. W. Daelman, Kasteeldreef 15, aldaar). (W.). — Pas is de monumentale dorpsmonografie over Lede van de pers, of pastoor J. DE BROUWER, Impe, verrast ons weeral met een degelijk doorwrochte studie over de *Demografische en sociaal-ekonomische evolutie van Wetteren*, 84 blzn. De studie is tegelijk een feestschrift ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Heem- en Geschiedkundige kring Jan Broeckaert te Wetteren en van het tienjarig bestaan van het tijdschrift van de kring. — TIRELIREN A., *Achterbroek*, op-

standig Dorp, aan de prijs van F 125, gebonden F 150. Deze som storten op P.C. nr. 593729, Tireliren A., Essen (grens). — Van Dom. DE JONG, Achelse Kluis, verscheen een studie over een zeer boeiend historisch onderwerp : *Grenskapellen voor de katholieke inwoners der Generaliteitslanden*, met illustraties en kaarten. 164 blzn. Uitgave van Drukkerij Henri Bergmans n.v., Tilburg 1963. — Van prof. dr. HERMAN VAN DER WEE, uit Lier, verscheen een driedelig werk over Antwerpens gouden eeuw : *The Growth of the Antwerp Market and the European Economy (XIVth-XVIIth Centuries)*, dat door de bevoegde kritiek een indrukwekkende en merkwaardige syntese werd genoemd. Uitgave van M. Nijhoff, Den Haag 1963. — In de *Mededelingen van het Centrum voor Studie van de Boerenkrijg* verscheen als nr. 46, Dr. VEDASTUS VERSTEGEN, o.f.m., *Lokeren onder de Franse overheersing*, dl. IV, *De Boerenkrijg*. Hasselt, 1963. — Als nr. 45, J. GRAUWELS, *Deportatie van pastoor G. Happaers naar het eiland Rhé (1798-1799)*. *Reisverhaal en Briefwisseling*, Hasselt, 1963.

TWEEDE LIJST VAN STEUNENDE LEDEN.

In het bijzonder danken wij vooreerst beschermend lid M. Van den Bossche-Steenhaut, Zottegem. Onze dank gaat natuurlijk ook naar volgende steunende leden (lijst afgesloten op 11-1-1964) : L. Borremans, Helsinki ; Dr. C. Capelle, Brugge (F 200) ; Dr. L. Carton, Oost-Vleteren ; Eerw. Zuster Christa, Sint-Martens-Latem ; G. Dauwe, Eeklo ; A. De Coninck, Wetteren ; O. Depla-Nuyttens, Rumbekke ; F. Deprez, Brugge ; Mevr. M. Dewinter-Devroe, Sint-Lambrechts-Woluwe ; J. Dhondt, Deurle ; L. Ebrard, Wemmel ; M. Goovaerts, Westmeerbeek ; A. Jans, Mechelen ; E.H. Antoon Lowyck, Sint-Andries ; L. Matthijs, Lochristi ; Graaf G. Moretus Plantin de Bouchout, Antwerpen ; Th. Segers, Erwetegem ; A. Stels, Tienen ; Dr. Spycckelle, Roeselare ; H. Stalpaert, Assebroek ; Drs. Raf Van den Abeele, Sint-Martens-Latem ; Z.E.H. K. Van den Bergh, Geel ; J. Van Lierde, Sint-Niklaas ; Dr. Ch. Verdonck, Antwerpen.

WIJ BEDANKEN voor de drukplaten ons vriendelijk in bruikleen gegeven door Mevrouw Van Coppenholle : afb. 146 ; de Toeristische Federatie van de provincie Antwerpen : afb. 157.

Ons Heem, tweemaandelijks tijdschrift van het Verbond voor Heemkunde. — Jaarabonnement : gewoon lidmaatschap : F 120 ; steunend lidmaatschap : F 150 ; beschermend lidmaatschap : vanaf F 300 ; Biblioteken, Openbare Besturen, enz. : F 150. Militairen (militair adres aangeven), leden van grote gezinnen (nummer van kortingskaart N.M.B.S. aangeven), studenten (onderwijsinrichting en leeftijd aangeven) en Zuidvlamingen genieten een korting : ze betalen F 110. Verzending naar Nederland : geen prijsverhoging ; naar Europese landen : verhoging F 10 ; overzee : verhoging F 20. **Over te schrijven op postrekening nr. 495981, Verbond voor Heemkunde, St.-Martens-Latem.** — Erevoorzitter : Drs. Jozef van Overstraeten, Parklaan 37, Aalst. — Voorzitter : Dr. Jozef Weyns, Herkenrodeplein 1, Bokrijk, Genk. — Penningmeester : Lic. hist. Raf van den Abeele, *Het Nevels Leen*, St.-Martens-Latem. — Eind- en hoofdopsteller : Z.E.H. A. Lowyck, Leegweg 20, St.-Andries-Brugge. — Hoofdopsteller van *Onze Stam* : Lic. hist. Daniël Verstraete, Engeldalelaan 19, Assebroek. — Redactieraad : Dhr. Luc Ebrard, Limburg-Stirumlaan 196, Wommel, voor Brabant ; Lic. hist. Raf van den Abeele, *Het Nevels Leen*, St.-Martens-Latem, voor Oost-Vlaanderen ; Lic. hist. Daniël Verstraete, Engeldalelaan 19, Assebroek, voor West-Vlaanderen ; Dr. Jozef Weyns, Herkenrodeplein 1, Bokrijk, Genk, voor Antwerpen en Limburg. — Drukker : E. Vercruyse en Zoon, p.v.b.a., Gistelsteenweg 175, St.-Andries-Brugge. — Sekretariaat, Beheer : Openluchtmuseum Bokrijk, Genk.

Prijs van dit nummer : F 25.

Neem deel aan de

*operatie
gemakkelijk sparen*

$$\begin{array}{r} 1000 \times 3 = 30 \\ \hline 100 \\ \hline 1000 \\ + 30 \\ \hline 1030 \end{array}$$

volgens de **KREDIETBANK - FORMULE**

- vriendelijk onthaal • op ieder ogenblik • zonder tijdverlies
- met een minimum aan formaliteiten • bij Uw eigen financiële raadgever